
L'hispanisme britànic, l'ortodòxia crítica i el repte de la teoria literària*

per Barry Jordan

En termes d'estudis literaris, és evident que la interpretació o crítica interpretativa convencional, recolzada i legitimada per diverses formes d'erudició tradicional, exerceix encara avui un domini a penes pertorbat dintre del camp de l'hispanisme britànic. Aquesta situació es trasllueix no només en el tipus de treballs que apareixen en les revistes especialitzades pertinents, sinó també en l'àrea principal de l'activitat de la disciplina —l'educació secundària i universitària. En aquest article m'agradaria de suggerir que no ens podem permetre de continuar ignorant les moltes preguntes plantejades pels progressos recents de la teoria literària. En especial, ja no podem donar per descomptada, com sembla que fem, la manera com la institució educativa continua donant prioritat a l'activitat interpretativa convencional, i als procediments i premisses corresponents. Adhuc, per la manera com la teoria fa cada cop més problemàtiques

* Aquest article és una versió revisada i ampliada d'una ponència feta originàriament al congrés anual de l'Associació d'Hispanistes Britànics, celebrat a la universitat de Newcastle-upon-Tyne el març de 1982. La ponència era una entre unes quantes contribucions a una àrea a la qual, per primer cop en la història de l'Associació, es va donar un espai formal propi dins de l'ordre del dia: la teoria de la literatura. Encara que es podria dir que ja feia temps que hauria hagut d'existir (si tenim en compte el que està passant a altres congressos del mateix estil), l'entrada de la teoria a l'estrada de la nostra conferència va ser un pas benvingut i significatiu. Implicava interessos i preocupacions ja evidents a nivell local, i va proporcionar un fòrum per a llur expressió. A un nivell més ampli, va demostrar també que, per bé que tardanament, l'hispanisme britànic començava a donar un reconeixement formal a la presència i la importància de la teoria, i a admetre el fet que la seva pròpia disciplina acadèmica esdevenia un objecte legítim de discussió. Per aquestes i altres raons, cal felicitar el comitè nacional per haver fet assequible aquest nou espai «teòric».

les nocions generalment acceptades de literatura, valor literari i determinació de sentits textuais, és discutible si l'hispanisme britànic, que tradicionalment més aviat es resisteix a l'autoexamen i a la recerca teòrica, emprèn molt més obertament i activament que no abans les qüestions i els problemes que la teoria recent ha formulat.¹ Com a intent de contribuir en aquest esforç, em proposo d'oferir en aquestes pàgines un esquema dels corrents i progressos més importants en la teoria literària recent, així com algunes propostes de tipus pràctic, que semblen oferir alternatives a la crítica convencional. Però, primer, un recorregut ràpid a través de determinats esdeveniments recents que han donat una nova prominència a la teoria, i l'han col·locada en el centre dels temes en controvèrsia.

Que la teoria, d'una manera o d'una altra, ha començat a estendre's més enllà de les capelletes acadèmiques, del seminari d'especialistes o del grup de lectura autocongrulatori pot ser il·lustrat pel fet que, durant un temps, a les primeries de 1981, la premsa britànica de qualitat va «descobrir», com si fos el corrent més recent, aquest curiós moviment intel·lectual francès dels 50 i els 60 conegut com a estructuralisme. Tot i que els periodistes van fer tant com van poder per informar el lector poc instruït sobre aquest fenomen relliscós i complex,² no hi ha dubte que l'estructuralisme és encara un moviment que, citant el que David Lodge escrivia el 1980, va passar «a través del cicle vital d'innovació, ortodòxia i obsolescència sense ni tocar la consciència popular».³ Naturalment, l'estructuralisme no hauria arribat mai a la premsa si no hagués estat per l'anomenat afer MacCabe —en el qual hi ha implicat un jove adjunt d'anglès a Cambridge a qui no es va concedir la possessió del càrrec.⁴ MacCabe,

1. Per a un estudi provocatiu sobre la manera com la teoria ja ha estat desafiant les nocions establertes de la nostra disciplina literària cabdal, *vid.* els assaigs continguts a P. WIDDOWSON (ed.) *Re-Reading English* (Londres 1982) i, en especial, la seva introducció: *The Crisis in English Studies*, ps. 1-14.

2. I va tenir un fracàs catastròfic, sembla, si ho jutgem per una part de la correspondència estimulada per articles com els següents: Ian JACK, *On the Trail of the Lonesome Don*, «The Sunday Times» (25-I-1981), p. 13; Richard WEBSTER, *Structuralism and Dry Rot*, «The Observer» (1-II-1981), p. 27; Martin WALKER, *Semi-what?*, «The Guardian» (31-I-1981), p. 11; i Mervyn JONES, *The Oxbridge Malaise*, «The Guardian» (14-II-1981), p. 9. Per a reaccions a aquests articles, que van des d'una simpatia moderada fins a acusacions de tergiversació, passant per diferents graus de «confusió», «perplexitat», etc., *vid.* les cartes de Durnat, i Potts en resposta a Jack («The Sunday Times» 1-II-1981, p. 12); Colin MacCabe («The Guardian» 2-II-1981, p. 10) i Catherine Belsey i companyia («The Guardian», 5-II-1981, p. 10), contestant a Walker; Whitely i Wagstaff («The Observer», 8-II-1981, p. 17), intentant respondre a Webster i Valentine Cunningham («The Times», 20-II-1981, p. 12), així com el mateix Webster, deixant com un drap brut el presumpte filistinisme de Jones.

3. David LODGE, *Structural Defects*, «The Observer» (23-III-1980), p. 23.

4. La «història» completa de l'afer MacCabe encara s'ha d'escriure i fer pública, tot i que recentment ha correbut el rumor que el propi MacCabe estava escrivint la seva versió. Mentrestant, val la pena de recordar uns quants punts: 1. la informació periodística —que va tendir a explicar l'afer com una baralla entre catedràtics irritables, remarcant les rivalitats polítiques entre els «bàndols» contendents, els «tradicionalistes» (el *Stabishment*, el professor Ricks i companyia) i els «estructuralistes» (el propi MacCabe, el seu «mentor» Stephen Heath, Raymond Williams, i fins i tot Frank Kermode, un «conservador» que es va manifestar a favor de MacCabe). També, inevitablement, la premsa va gastar molta tinta equiparant l'estructuralisme a «altres tendències teòriques», especialment al marxisme, cosa que va donar com a resultat que MacCabe i els seus defensors fossin vistos com una gran amenaça per a la «gran literatura», per a la tradició de l'anglès a Cambridge (*à la Leavis*), i a la civilització tal com la coneixem. (*Vid.* Charles MOORE, *Saving English Literature from the Cambridge Vivisectionists*, «The Daily Telegraph», 31-I-1981, p. 12, i àdhuc tota la informació de «The Daily Telegraph».) Una altra característica curiosa d'aquesta mena d'in-

un Dreyfus modern, va sortir d'aquesta *cause célèbre* acadèmica bastant millor que el seu oponent històric, ja que es va traslladar a Glasgow, on es va convertir en el catedràtic d'anglès més jove de Gran Bretanya, i en una incipient personalitat en els mitjans de comunicació, a més a més.⁵ Sorprenents o no, aquestes compensacions personals no haurien d'amagar el fet que l'afer MacCabe va plantejar qüestions importants, no només sobre el món fosc de la política acadèmica de Cambridge, sinó també sobre la natura de la literatura i de la crítica. L'afer sembla que va implicar, en especial, l'adopció d'una actitud altament defensiva per part d'un departament d'anglès tradicional davant la importació i la propagació de maneres de pensar continentals que denegaven un privilegi especial al discurs literari i als «grans» textos. El comentari del professor Christopher Ricks que «la nostra feina és ensenyar i defensar el cànon

---

formació va ser que els periodistes, tot just en acabar d'informar sobre esdeveniments transcendentals de les eleccions locals i les exposicions de gossos, van prescindir de demanar ajuda acadèmica «experta», i van procedir a explicar-nos-ho tot sobre l'estructuralisme. Un cas del cec guiant els cecs. 2. La situació interna a Cambridge —que estava més aviat ignorada en diversos aspectes: el desordre imperant i el caos administratiu a la Facultat d'Anglès; l'immens nombre d'estudiants (700), que la universitat no podia controlar; i, bàsicament, la política de contractació, injusta i gairebé feudal, és a dir, el sistema d'ascendir els «professors adjunts» —una altra categoria antiquada— després de cinc anys de servei, del qual MacCabe i un altre adjunt temporal d'anglès (Tim Cribb) van ser víctimes. 3. El context: l'explosió de l'afer va coincidir amb la projecció a la televisió d'una adaptació en quatre parts de la «novella de campus» de Malcolm Bradbury, *The History Man*. Com que tractava de les aventures (sobretot sexuals) d'un catedràtic de sociologia d'esquerres, descrit com un egoista paradigmàtic i velleitós, la sèrie de televisió oferia una visió molt negativa de la vida universitària, dels professors radicals i de les idees progressistes (que en el cas del nostre heroi eren presentades com a hipòcrites). No cal dir que això va representar una publicitat negativa per al cas MacCabe, i hom es pregunta si els programadors de la BBC no se'n van adonar. (Sobre les sèries, *vid.* Hermione LEE, *Academic Bodies*, «Times Literary Supplement», 9-I-1981, p. 33.) L'afer va coincidir també amb les declaracions del govern sobre la necessitat de retallar els pressupostos de l'educació superior, amb l'atac directe a la llibertat acadèmica i a la seguretat del lloc de treball per part d'una nova facció del *Toryism* (conservadorisme) radical i populista (*vid.* Rhodes BOYSON, *Pruning in Pursuit of Excellence*, «The Guardian», 30-III-1981, p. 7).

5. El gir de la sort de MacCabe va ser inesperat, si no notable. Acadèmic d'indubtable calibre intel·lectual, va admetre (després de fer una conferència a la universitat de Birmingham a començament de maig de 1981) que s'havia sentit afalagat per la feina que li havien ofert. I no és difícil suposar que, donat l'actual «status de celebritat» de MacCabe, la universitat de Strathclyde hagués adquirit una persona que probablement atrauria estudiants i posaria la universitat en una posició millor dins del mapa acadèmic. Tot i així, com a membre respectat del *Stablistment* acadèmic amb una posició de considerable responsabilitat, MacCabe ja no és un punt de reunió per als defensors de les «noves» idees i de la llibertat acadèmica, una persona intel·lectual d'esquerres perseguida per les seves conviccions. Adhuc hom es demana fins a quin grau arribava el seu suposat «esquerranisme» —per exemple, l'època dels articles a «Screen» sobre el realisme cinematogràfic (*vid.* xxxiv, núm. 4, 1982, p. 108, per a una llista de publicacions), i els matisos revolucionaris del seu llibre sobre Joyce, *James Joyce and the Revolution of the Word* (1978) i, per fi, simplement, sobre què va ser tota l'agitació a Cambridge. Perquè sembla que els interessos actuals de MacCabe en l'anàlisi retòrica i el «geni» dels «grans poetes» (llegiu Milton) no representen una dedicació seriosa a les maneres tradicionals de treballar com a resultat de l'experiència de Cambridge, un mètode suau i delicat per tal d'apaivagar els detractors i els nous patrons. Més aviat, només cal donar un cop d'ull a la seva carrera intel·lectual i, certament, al seu ensenyament a Cambridge; és una rica vena de treball d'inspiració tradicional. Com ell mateix va dir, «la tradició del departament d'anglès de Cambridge era d'una anàlisi formal minuciosa del llenguatge dels textos literaris (Richards i Empson), lligats al lloc que ocupen en la història general de la cultura del país (Leavis i Williams). La nova feina d'investigació, de la qual la meua és una part, es pot situar rotundament en aquesta tradició, i, en efecte, Empson

de la literatura anglesa»,⁶ revela en part què es discutia i què s'estava defensant. El que també hi havia en qüestió, com ha assenyalat Raymond Williams, eren nocions generals d'anglicitat, valors tradicionals i una ortodòxia crítica, defensada en «contra tots els nouvinguts; això fins al punt que els dissidents nadius (ja no cal dir res dels de fora) semblen, més que diferents, estranys, ja que no parlen la nostra llengua, sinó una mena d'argot incompreensible».⁷ Ara, val la pena de preguntar només què era (i què és encara) l'ortodòxia crítica que hom considerava que era atacada, una ortodòxia, jo diria, els principis de la qual difereixen poc, si és que ho fan, dels de l'hispanisme britànic. I, també, quines han estat les repercussions de l'afer MacCabe.

En termes amplis, l'ortodòxia crítica sembla estar basada en dues pressuposicions relacionades:⁸ la primera és que hi ha una cosa que s'anomena Literatura (L majúscula), un escrit especial i autoselectiu d'un gran valor inherent, que ja ens és donat; en altres paraules, es pressuposa que la literatura existeix independentment de les operacions que la crítica hi aplica. La segona és que la feina de la crítica és ajudar-nos a respondre més plenament a la literatura, i que, per tant, la crítica existeix com a cos d'erudició bàsicament neutral i aleatori, que és indubtablement «plural» en tant que visions de diferents textos individuals, però innocent de qualsevol altre motiu ulterior. Se suposa a més a més que la literatura és «valuable», i que com a tal val la pena de llegir-la perquè ens pot explicar «veritats» sobre el període en què es va produir, o, encara més important potser, sobre l'home, la natura humana i la vida mateixa; és a dir, «veritats» que són universalment vàlides. En un nivell més concret, l'ortodòxia crítica comporta una pràctica empírica en l'estudi de «textos», que tot sovint són tractats com a artefactes autònoms, el *status* i l'autenticitat dels quals deriven de la unitat textual i la coherència, característiques que s'han de demostrar mitjançant una atenta lectura. En conseqüència, la feina del crític (bé de l'acadèmic professional, bé de l'estudiant aprenent) és encarar-se *directament* amb el text, emprendre la tasca de la lectura per tal de mostrar com les diferents parts del text s'enllacen en un tot unificat, i contribueixen a una formulació complexa, de valor universal, sobre afers humans. Normalment, es considera que aquestes declaracions deriven de les intuïcions particulars i de les percepcions individuals d'un autor, de manera que, a través de *Don Quijote*, per exemple, la suposada consciència que Cervantes tenia de les complexitats de la vida pot transcendir la història i arribar precisament a assemblar-se a la nostra pròpia consciència, àdhuc, a la de tots nosaltres.⁹

---

i Williams són indubtablement les dues figures més importants en el meu propi treball sobre la llengua» («The Guardian», 2-II-1981, p. 10). ¿Són aquestes paraules de subversió contra els estudis literaris tradicionals? ¿Un estratagema calculat per a apellar al liberalisme i al bon sentit dels seus oponents? ¿Va ser MacCabe el centre i la víctima propiciatòria de tensions i rivalitats més amunt i més enllà de les peculiaritats del seu propi «cas»? ¿Un «cap de turc» per a la reafirmació de la posició tradicionalista? Qui sap. Mentrestant, el suposat màrtir de l'esquerra intel·lectual és vist en xerrades ocasionals a la televisió o sentit a Ràdio 3 parlant sobre les «paraules». Probablement cobra honoraris.

6. Carta del professor Christopher RICKS, «The Guardian» (17-I-1981), p. 24.

7. Raymond WILLIAMS, *Marxism, Structuralism and Literary Analysis*, «New Left Review», núm. 129, (set.-oct. 1981), p. 54. [Trad. d'Enric Sullà, *El marxisme, l'estructuralisme i l'anàlisi literària*, «Els Marges» núm. 24 (gener de 1982), ps. 9-18. La citació correspon a la p. 6. N. de l'e.]

8. Aquí, he d'agrair l'obra de Widdowson sobre l'assumpte, especialment la seva introducció a *Re-Reading English*, citat abans, i el seu *Literary Value and the Reconstruction of Criticism*, «Literature and History», VI, núm. 2 (tardor 1980), ps. 138-150.

9. Catherine Belsey, en l'obra de la qual m'he basat, diu el mateix en relació amb

El que l'afer MacCabe sembla haver fet públic és que aquestes nocions generalment acceptades —jo diria que tàcitament sancionades, si no manifestament defensades per la majoria dels departaments de literatura d'aquest país— no eren en absolut òbvies, inherents o naturals a la disciplina. Per exemple, la pressuposició ortodoxa que la literatura existeix independentment de la crítica elideix i ignora convenientment l'argument que la literatura que nosaltres estudiem és constituïda ella mateixa per les operacions de «l'ull crític». També, l'opinió convencional que la crítica literària és innocent i neutral, com Peter Widdowson ens recorda, «suprimeix així tot el sentit dels seus "mètodes" informatius, que porten amb ells actituds tàcites de la manera com s'hauria de llegir la literatura, sobre el *status* i la funció de la pròpia crítica en relació amb la literatura, i a l'últim sobre les nocions de l'ordre social que en formen la base. Tant la literatura com la crítica, en altres paraules, es naturalitzen pel procés, i es volen lliures de qualsevol determinant ideològic».¹⁰ En part, doncs, l'afer MacCabe va servir per a destacar el fet que el paradigma dominant de l'ensenyament als departaments d'anglès no es podia considerar que existís independentment de quina manera era i és constituït, o que tingués un «dret» autoritzat i autoevident a la seva posició dominant. Més aviat, l'ortodòxia crítica, les seves pressuposicions i pràctiques, es veien com a problemàtiques, obertes a debat i, al mateix temps, se'ls demanava que es justificuessin.

Tota aquesta controvèrsia, il·lustrada aquí ha sorgit principalment per l'impacte de la nova teoria. Això és cada cop més evident en la manera en què els tradicionalment estables centres de l'autor i del text, dels quals hem depès durant molt de temps per a autoritzar el sentit textual, han estat descen-trats, desallotjats de llurs posicions privilegiades o, almenys, aquest privilegi ha estat seriosament desafiat. Aquest qüestionament de l'ortodòxia —portat més enllà per les teories de la lectura i del poder del lector (*Reader Power*), per sobre de les categories d'autor i de text— ha trobat, lògicament, resistència, manifestada no només en l'afer MacCabe, sinó també en llibres i revistes que s'han dedicat a defensar la causa liberal-humanista, de «sentit comú», en contra dels barbarismes teòrics, antiempírics i antihumanistes dels invasors. Exemples recents d'aquest contraatac són *Ferocious Alphabets*, de Denis Donoghue, i *In Defence of the Imagination*, de Helen Gardner.¹¹ El que ens interessa a nosaltres aquí, si deixem a part els arguments substancials d'aquests llibres,¹² és que per tal de qüestionar la teoria, Donoghue i Gardner, de maneres bastant diferents, han hagut de sortir a la palestra i parlar de llurs presumpcions

---

alguns dels «grans» de la tradició anglesa, específicament de Chaucer a *Literature, History, Politics*, una ponència feta en un congrés celebrat al Politècnic de Middlesex sobre «L'estat de la teoria literària avui», i que serà publicada aviat a les actes del mateix congrés. *Vid.* també el seu llibre *Critical Practice* (Londres 1980), especialment el capítol I, «Criticism and Common Sense» (ps. 1-36), en el qual formula una crítica a l'ortodòxia predominant als *English Studies*.

10. Peter WIDDOWSON, introducció a *Re-Reading English*, p. 4.

11. Denis DONOGHUE, *Ferocious Alphabets* (Londres 1981); Helen GARDNER, *In Defence of the Imagination* (Oxford 1982).

12. La preocupació bàsica que es troba a través de tots dos llibres és el desacord, per no dir oposició hostil, amb modes de lectura i anàlisis literàries que abandonen l'autor com a centre creatiu del text, que neguen el *status* objectiu del text i es neguen a acceptar que el sentit textual és en part determinat i estable. En altres paraules, tots dos autors estan profundament preocupats per l'actual repte teòric a l'humanisme liberal. Com Donoghue observa al final del seu llibre: «Detesto la ideologia actual que es refereix d'una manera jactanciosa a la mort de l'autor, a l'obsolescència del jo, a la fi de l'home, etc.» (*op. cit.*, p. 209).

i pressuposicions, i àdhuc defensar-les. Per altra banda, en fer això, han hagut de reconèixer, si no admetre, el moviment en el marc de la crítica literària cap a un debat més radical i, d'aquesta manera, han hagut de lluitar amb els teòrics en un nivell teòric. I, consegüentment, llurs obres ajuden a il·lustrar el fet que no hi ha cap retorn a un moment de certesa i seguretat més estable i menys problemàtic. En altres paraules, s'han hagut d'enfrontar amb la teoria, encara que hi estiguin molt en desacord. Jo diria que això hauria de servir d'exemple a l'hispanisme britànic: no podem continuar ignorant la teoria, o pretendre que no n'hi ha. Tampoc no podem rebutjar ni eludir els problemes que planteja, ni els reptes que presenta a les nostres «pressuposicions» conceptuals. Per tal d'abordar la teoria, doncs, necessitem saber què és i d'on ha vingut.¹³ En aquest punt, per tant, proposo que considerem, d'una manera molt esquemàtica i entenedora, algunes de les maneres amb què s'ha «pensat» i treballat la tríade bàsica de l'activitat crítica literària —autor, text, lector— els darrers anys.¹⁴ En fer això, espero demostrar com aquestes categories bàsiques, en llur paper de centres estables de l'autorització i validació dels sentits textuals, han estat cada cop més qüestionades pel desenvolupament de la teoria.

Autor

Tradicionalment i fins avui dia, en la pràctica de l'ortodòxia crítica, els indicis sobre l'autor i sobre les intencions de l'autor han tingut un paper molt important en la manera de determinar els sentits textuals, i àdhuc han legitimat gairebé exclusivament tot l'afer de la interpretació mateixa. Segons la posició intencionalista, el més notable representant de la qual és E. D. Hirsch, amb el seu llibre *Validity in Interpretation*,¹⁵ es pressuposa generalment que les afirmacions que nosaltres fem sobre què significa un text són afirmacions sobre què es proposava, conscientment o inconscientment, l'autor. Es defensa també que els sentits verbals/textuals, en principi, són determinats i estables a través del temps, i reproduïbles per cada lector, sempre i quan participi de les mateixes convencions i normes lingüístiques de l'autor, i tingui en compte els factors, interns o externs al text, sobre la perspectiva, el medi, etc., de l'autor. A l'últim extrem

13. Per a un tractament molt més complet de la manera com ha evolucionat la teoria, *vid.*, per exemple, René WELLEK i Austin WARREN, *Theory of Literature* (Middlesex 1963; primera edició, 1949); D. W. FOKKEMA i E. KUNNE-IBSCH, *Theories of Literature in the Twentieth Century* (Londres 1977); Frank LENTRICCHIA, *After the New Criticism* (Londres 1980); Ann JEFFERSON i David ROBEX, eds., *Modern Literary Theory. A Comparative Introduction* (Londres 1982); *vid.*, també, Catherine BELSEY, *op. cit.*; i Wolfgang ISER, *The Current Situation of Literary Theory, Key Concepts and the Imaginary*, «New Literary History», XI, núm. 1 (tardor 1979), ps. 1-20; i per a una síntesi útil i breu, Terry EAGLETON, *How the Critical Revolution Started Rolling*, «The Times Higher Education Supplement» (19-IX-1980), p. 9. [Traducció d'Enric Sullà a «Faig» núm. 15 (1981), ps. 18-22. N. de l'e.]

14. Un esdeveniment «clau» en el desenvolupament de l'activitat crítica i teòrica, i a partir del qual podríem, potser, fins i tot, datar el començament d'un gran atac concertat contra les posicions tradicionalistes, fou el simposi anomenat «Els llenguatges de la crítica i les ciències de l'home», que es va celebrar al Centre d'Humanitats John Hopkins, U.S.A., l'octubre de 1966. Les actes del simposi, que va posar els defensors europeus de l'estructuralisme en contacte amb un ampli espectre d'estudiosos americans, van aparèixer en forma de llibre, i ara constitueixen un «clàssic». *Vid.* Richard MACKSEY i Eugenio DONATO, *The Structuralist Controversy. The Languages of Criticism and the Sciences of Man* (Baltimore 1970).

15. E. D. HIRSCH, *Validity in Interpretation* (Connecticut 1967); *The Aims of Interpretation* (Chicago 1976).

de la postura intencionalista trobem la noció que els textos només tenen una interpretació «correcta» (una noció no massa llunyana de la idea de Hirsch de les lectures amb la probabilitat més alta), que afirmen veritats sobre el món, i que hem de veure l'autor fins a cert punt compromès en aquestes veritats.¹⁶

Naturalment, cap a la meitat dels 40 i en el context del desenvolupament del *New Criticism* als Estats Units, Wimsatt i Beardsley van proposar la idea de la «fallàcia intencional», que prevenia contra l'error d'interpretar un text per referència a la suposada intenció original de l'autor. Tot i així, encara que el *New Criticism* va significar un canvi d'èmfasi cap al text en ell mateix com a una autoritat de validació del sentit, això no va implicar l'abandó de l'autor. En efecte, com Abrams assenyalava: «Fins i tot els *New Critics* admetien que el sentit d'un text és el sentit que l'autor es proposava; el que alguns d'aquests crítics van anomenar fallàcia intencional simplement designa el suposat error, quan s'interpreta un text, d'usar indicis reveladors de la intenció de l'autor que són "externs" a la formulació "interna" d'aquesta intenció en el llenguatge del propi text.»¹⁷ En conseqüència, parafrasejant Barthes, semblaria que el *New Criticism* féu poc més que consolidar el poderós ascendent de l'autor. Aquest últim ha estat molt més seriosament qüestionat, en els darrers anys, per les anàlisis de text estructuralistes i semiològiques (en especial l'iconoclasta assaig de Barthes *The Death of the Author*).¹⁸ D'acord amb aquests corrents, el text ja no és vist com un magatzem o contenidor de sentits amagats, derivats en darrera instància de la intenció transcendental de l'autor, sinó com una màquina per a la producció de sentits, regida per regles estructurals i mecanismes immants. Donat aquest canvi d'atenció cap a la manera com «funcionen» els textos, l'autor gairebé esdevé superflu i, com diu Barthes: «Un cop l'autor és eliminat, la pretensió de desxifrar un text es torna fútil.»¹⁹ Menys radicals, potser, que Barthes, altres crítics, com alguns dels teòrics de la lectura, han postulat la noció de «lector implícit», una funció textual construïda pel lector;²⁰ però, essent una funció textual, aquesta noció no pot tenir validesa com a component de la «veritat» d'un text, ni se li pot concedir cap privilegi com a determinadora del sentit. En aquest aspecte, encara que en absolut sinònim del terme emprat pels teòrics de la lectura, Michel Foucault ha proposat el concepte de la «funció autorial», és a dir, la construcció de «l'autor» feta per la pràctica crítica, específica del discurs i històricament variable, que és «únicament la projecció, en termes més o menys psicològics, de les operacions a què sotmetem els textos, els trets que establim com a pertinents, les continuïtats que reconeixem o les exclusions que practiquem».²¹

Aquests exemples, trets de diferents punts de vista crítics, il·lustren clarament el fet que, des del *New Criticism*, l'autor com a centre determinant del

16. Vid. P. D. JUHL, *Interpretation: An Essay in the Philosophy of Literary Criticism* (Nova York 1981). Cf. la ressenya de Terry EAGLETON, «Literature and History», VII, núm. 2 (tardor 1981), ps. 242-244.

17. M. H. ABRAMS, *A Glossary of Literary Terms* (Nova York 1981), p. 81.

18. R. BARTHES, *The Death of the Author* dins *Image, Music, Text*, a cura de Stephen Heath (Londres 1971), ps. 142-148.

19. *Ibid.*, p. 147.

20. Vid. Wayne C. BOOTH, *The Rhetoric of Fiction* (Chicago 1961), capítol III; Walter J. SLATOFF, *With Respect to Readers: Dimensions of Literary Response* (Ithaca 1970), i, evidentment, Wolfgang ISER, *The Act of Reading* (Londres 1978).

21. Michel FOUCAULT, *What is an Author*, dins Josué V. HARARI (ed.), *Textual Strategies, Perspectives in Post-Structural Criticism* (Ithaca 1979) ps. 141-160, citació a la p. 150. [Trad. de Pompeu Casanovas, *Què és un autor?* «Els Marges» núms. 27-28-29 (1983, en premsa). N. de l'e.]

sentit ha esdevingut problemàtic. Naturalment, això no vol dir que els autors no tinguin intencions, o que puguem excloure absolutament les intencions del sentit. El problema és que la llengua té funcions de les quals tot sovint els autors no són conscients; en efecte, els textos literaris poden generar uns contextos lingüístics propis, que poden superar, ignorar o fins i tot enrunar la intenció de l'autor. A més a més, hi ha altres qüestions espineses; per exemple, si els autors són de fet gaire conscients de llurs sentits intencionals, o si podem d'alguna manera reconstruir les operacions mentals que els han produït, i altres. I, certament, malgrat allò que la literatura sigui i pretengui ser, per norma general no és vista com un mitjà per «explicar» o «mostrar» tan simplement i clarament com sigui possible; és a dir, se suposa que és un «art».²² També hem de preguntar què implica confiar en la noció d'autor i en les enginyoses conjectures basades en aquesta noció, que arriben fins a la crítica interpretativa. Hom podria argüir que no és en absolut neutral, sinó ideològic, acceptar que la intenció de l'autor és l'estructura que regeix qualsevol seqüència o text. Els crítics com Hirsch, àdhuc quan admeten que el sentit de l'autor no és necessàriament el sentit «real» de l'obra, sostenen que hem d'adoptar aquesta «opció ètica» respecte del sentit de l'autor en contra de qualsevol altra. De què semblen tenir por, doncs? Foucault ofereix uns suggeriments molt convincents quan afirma: «L'autor permet una limitació a la proliferació, cancerosa i perillosa, de significats, en un món on hom és frugal no només amb els propis recursos i riqueses, sinó també amb els propis discursos i llurs significats (...); l'autor no precedeix les seves obres; és un cert principi funcional pel qual, en la nostra cultura, hom limita, exclou i tria: en resum, un principi pel qual hom impedeix la lliure circulació, la lliure manipulació, la lliure composició, descomposició i recomposició de la ficció (...). L'autor és, per tant, la figura ideològica per la qual hom s'adona de com temem la proliferació de sentits.»²³

22. Aquesta és la visió ortodoxa. Naturalment, quan els textos semblen oferir una representació simple, sense ambigüitats, de la realitat, i, en un sentit, oposant-se a les pressuposicions dels crítics, això no és acceptable. Per això, en una obra com *El Jarama*, per exemple, la gran majoria dels hispanistes anglo-americans (que són de l'opinió de tractar «la literatura com a art», de buscar significats amagats i secrets textuals, les claus dels quals s'han de trobar per tal de resoldre'ls) tracten la novella com quelcom més que un intent de reproduir la realitat fidelment. Naturalment, llegir *El Jarama* com a «realista» és prendre una posició davant de l'obra, d'acord amb certes pressuposicions. Això també afecta la lectura simbòlica que encara està de moda actualment, amb les seves implicacions transcendents i universals, o això diuen. El problema, potser, no és tant el que «hi ha» en el text com el que està passant en el cap del crític, és a dir, les pressuposicions i categories que organitzen i determinen l'experiència de la lectura. De manera que, si el que volem és art, símbols, «veritats» universals, probablement els trobarem. El mateix passa amb la posició «realista». Com Stanley Fish ha observat, «es pot considerar qualsevol tros de llenguatge d'una manera tal que exposi les qualitats enteses avui dia com a literàries. En altres paraules, no és que la literatura presenti certes propietats formals que obliguen a un cert tipus de lectura; més aviat prestar un cert tipus d'atenció (definida pel que hom entén que és la literatura) fa que es posin en evidència les propietats que nosaltres coneixem d'antuvi com a literàries» (*Is There a Text in This Class?*, Cambridge, Mass. 1980, ps. 10-11). Naturalment això no vol dir que els sentits textuals d'alguna manera existeixin abans que el text dins del cap del lector. El que sí que existeix abans de l'encontre text-lector són les pràctiques de lectura, les premisses i els mètodes de les quals actuaran com a reixa a través de la qual experimentem el text. Per tant, la pregunta real, sembla, no és el que el text «significa», sinó el que les nostres pràctiques de lectura li fan significar. I és al nivell de les pressuposicions que fonamenten la pràctica de lectura on normalment té lloc el debat sobre el significat, i no al nivell del «text en ell mateix», que és una abstracció inútil.

23. M. FOUCAULT, *art. cit.*, p. 159.

Havent posat en dubte la noció d'autor, la crítica ara es dirigeix al text mateix com a font i validació dels seus propis sentits; és el «mot sobre el paper» el que, d'una manera o d'una altra, esdevé objecte de debat. En aquesta àrea trobem dues posicions bàsiques, que cobreixen tota una sèrie de tendències: d'una banda hi ha el *New Criticism*, i de l'altra el que podríem anomenar la posició formalista/estructuralista.²⁴

Terence Hawkes resumeix els principis generals de *New Criticism* de la manera següent: «Hom proposa que l'obra d'art, i en particular l'obra d'art literària, hauria de ser considerada com a autònoma, i que, per tant, no hauria de ser jutjada amb criteris o consideracions de fora d'ella mateixa. Només permet un examen curós en els seus propis termes. Un poema consisteix, no tant en una sèrie d'afirmacions referencials verificables sobre el món real darrera d'ell, com en la presentació i sofisticada organització d'una sèrie d'experiències concretes en una forma verbal. L'objectiu del crític és aquesta complexitat.»²⁵ Conseqüentment, en general, la particularitat fonamental de la posició del *New Criticism* és que veu el sentit ja present, secret però assequible, en els intersticis del text. I, encara més, el text és valorat només com a contenidor de sentits; com Tony Bennett assenyala, el text és vist com una closca col·locada al voltant dels seus sentits, «que els manté intactes i inviolats, que els passa de l'escriptor al lector incontaminats pel decurs de la història.»²⁶ En termes de pràctica de la lectura, el *New Criticism* emfasitza i opera amb nocions que, en gran mesura, han passat a formar part essencial de l'ortodòxia; com Culler declara, per al *New Critic* «el poema no és solament una sèrie de frases; és dit per una *persona* que expressa una *actitud* que cal definir i que parla en un *to* particular (...). Atès que el poema és una totalitat autònoma, el seu valor és en ell mateix: riquesa de l'actitud, complexitat del judici, equilibri delicat de valors.»²⁷

A un nivell específic, el lector hauria de ser *sensible* als procediments que esmicolen o estenen el sentit referencial, procediments que són el codi pel qual el lector tradueix les característiques formals en sentits, de manera que, a l'últim, el poema, per exemple, pot ser unificat com a estructura temàtica complexa. D'aquí l'èmfasi en categories operatives com ambivalència, ambigüïtat, paradoxa, ironia, tensió, etc. Evidentment, com Culler assenyala, més que una teoria de la lectura que ensenya com cal arribar a l'ordre/unitat/coherència maniobrant amb aquestes categories, el *New Criticism* postula un «humanisme comú» —una pràctica de lectura assequible a tothom, sempre i quan el lector sigui, en paraules d'Eliot, «intelligent».²⁸ Com que rebutja la necessitat de mètodes o sistemes o àdhuc de qualsevol factor extrínsec, el *New Criticism* considera la lectura com un encontre directe, entotsolat, entre un lector imparcial i sense prejudicis, i l'estructura textual immediata, el «mot sobre el paper», aïllat i autosuficient.

Tornant ara a la posició formalista/estructuralista, deixeu-meu reiterar que

24. Ara deixeu-me disculpar d'una vegada per la manera tan reduïda com han estat sintetitzades aquestes posicions; fer justícia a totes dues exigiria dos articles més; tot i així, malgrat el tractament esquemàtic, els punts bàsics, i fins i tot les correspondències entre cada posició, poden ser clarificats.

25. Terence HAWKES, *Structuralism and Semiotics* (Londres 1977), p. 152.

26. T. BENNETT, *Text and History*, dins *Re-Reading English*, ps. 223-236, citació p. 224.

27. Jonathan CULLER, *The Pursuit of Signs. Semiotics, Literature, Deconstruction* (Londres 1981) ps. 4-5. [Trad. d'Enric Sullà, *Més enllà de la interpretació*, «Els Marges» núms. 22-23, maig-set. 1981, ps. 115-122. La citació correspon a la p. 116. N. de l'e.]

28. J. CULLER, *op. cit.*, p. 5. Vid. la trad. cat., p. 116 [N. de l'e.]

aquesta categoria cobreix no solament una sèrie de tendències variades, sinó també una amalgama de diversos corrents històrics, especialment els formalismes rus i txec, al costat de l'estructuralisme francès. En el cas que ens concerneix aquí, el meu interès rau en la manera com el component estructuralista del tàndem formalista/estructuralista comença a entrar en conflicte amb el *New Criticism* i és, al seu torn, ell mateix qüestionat.

En termes amplis, es podria dir que la posició formalista/estructuralista pren com a objecte d'anàlisi més les *maneres* en què els propis textos generen sentits, que no pas el sentit mateix. La definició sobre què fa que una obra sigui literària, és a dir, de la seva «literaritat», es troba per tant en la natura i l'articulació de les propietats formals dels textos. Per als primers formalistes russos, per exemple, el llenguatge literari es caracteritzava per la seva capacitat de «desfamiliaritzar» o fer estrany l'ús ordinari del llenguatge i, com a resultat, el nostre sentit comú, les nostres percepcions inqüestionades del món. L'objectiu de crítics com Jakobson, Tynjanov, Ejxenbaum i Šklovskij d'aïllar únicament allò «literari», explicant les «ruptures» entre el llenguatge ordinari i el llenguatge literari, a la pràctica volia dir dedicar-se a una anàlisi objectiva del text vist com a dipòsit de *procediments* lingüístics. La «literaritat», entesa com el resultat d'aquests mecanismes formals, era doncs considerada una propietat estàtica dels textos, inherent a ells i intocada pel canvi històric.²⁹ Passant pel Cercle Lingüístic de Praga dels anys 30, aquest corrent s'anà introduint gradualment en l'estructuralisme francès dels 50 i dels 60.³⁰ Tots dos moviments estan en deute amb l'afirmació de Saussure que la llengua s'hauria de veure com un sistema de signes en el qual el sentit és produït a través de llurs diferències i interrelacions, i que la llengua s'hauria d'estudiar en termes de la seva estructura formal, i no com un procés que canvia històricament (és a dir, sincronia contra diacronia). D'aquesta manera, l'estructuralisme ha deixat de banda la qüestió del sentit, en la seva recerca de sistemes subjacents de convencions que permeten als signes d'operar en pràctiques significants com ara les relacions de parentiu, moda i contes populars. Podríem dir que l'estructuralisme es caracteritza per intentar fer amb la literatura el que la gramàtica fa amb la llengua, és a dir, produir un model científic de les regles i relacions estructurals per les quals la llengua «significa». Resumint, establir una gramàtica universal de la narrativa. Amb aquesta perspectiva, el text literari va esdevenir un grup de «codis» que generaven «missatges»; la tasca de la crítica era d'esbrinar i explicar les regles amagades que regulen l'operació d'aquests codis, més que no pas oferir una parafrasi del que el text «diu» en termes bastant diferents.

Els anys 50, l'ortodòxia anglo-americana del *New Criticism* va ser criticada per un incipient estructuralisme francès, i especialment per Roland Barthes una fi-

29. Encara que la dimensió estàtica i ahistòrica del formalisme rus és la imatge d'aquest moviment coneguda a l'occident, no és tota la història. Si els formalistes russos no van ser capaços de proporcionar una explicació completa del canvi històric en les formes literàries, nogensmenys havien començat a avançar propostes en aquesta direcció. *Vid.*, per exemple, l'assaig de TYNJANOV, dins Ladislav MATEJKA i Krystyna POMORSKA (eds.), *Readings in Russian Poetics: Formalist and Structuralist Views* (Cambridge 1971). També les útils observacions de Raymond Williams sobre les maneres com els formalistes tardans (Voļšinov, Baxtin, Mukařovský, etc.) van començar a re-definir el concepte de «literaritat» en termes històrics, etc. (*art. cit.*, ps. 58-61 [ps. 11-13]). Per a un report més complet i més detallat del moviment, *vid.* l'excel·lent llibre de Tony BENNETT, *Formalism and Marxism*, Londres 1979, i la secció pertinent del capítol III de Terence HAWKES, *op. cit.*

30. *Vid.* EAGLETON, *How the Critical Revolution*, per a una apreciació concisa d'aquest moviment, així com els capítols II i III de FOKKENMA i KUNNE-IBSCH, *op. cit.*

gura central, l'evolució del qual comprèn tot l'esperit estructuralista i ens proporciona un indicador útil de les fases, moviments i canvis que han caracteritzat el corrent. Barthes, com Terence Hawkes ens recorda,³¹ atacava el *New Criticism* en quatre punts fonamentals: 1. La noció del *New Criticism* d'un encontre entotsolat entre un lector innocent i un text autònom era considerada una illusió; ignorava, perjudicant-la, la complexa xarxa de pressuposicions influents (econòmiques, socials, estètiques, polítiques) que s'interposen entre el lector i el «mot sobre el paper»; 2. resulta que no existeix un text «objectiu» ni un contingut prefabricat que hi sigui emmagatzemat, donada la insistència dels estructuralistes en la manca d'una ineludible connexió entre significat i significant; d'aquesta manera, Barthes subratllava l'autoreferència de la literatura —no conté missatges pre-ordenats; més aviat el mitjà i el missatge són el mateix; 3. escriure i llegir no són processos «naturals», tal com proposa l'humanisme liberal; 4. finalment, inspirant-se en la teoria marxista, Barthes va reconèixer que totes les posicions crítiques estan carregades de valors i tendeixen a encobrir una complexa ideologia econòmica/política; per tant, no hi ha posicions crítiques «neutrals» ni lectures «innocents».

Malgrat aquestes diferències substancials, fetes més paleses per la pretensió estructuralista de rigor científic, en contra de la informalitat i l'aversion al «mètode» del *New Criticism*, ambdues posicions compartien una considerable quantitat de bases comunes. Totes dues tendien, per exemple, a concedir al text un alt grau d'autonomia respecte dels determinants històrics, socials, etc., i, a tot estirar, com a l'estructuralisme, només arribaven a reconèixer la relació del text amb altres textos —és a dir, la intertextualitat, com a marc rellevant. També coincidien a acceptar que l'objecte de l'anàlisi ja era *present*, ja venia donat i era immanent al text mateix, encara que, mentre que el *New Criticism* veia el sentit clarament *dins* del text, l'estructuralisme tendia a subratllar el «potencial de sentit» del text, expressat en les relacions entre els seus elements. Finalment, tots dos corrents tendien a considerar la «literaritat» d'una obra com dotada, en el seu desenrotllament, de procediments i codis específics, els quals, un altre cop, eren considerats immanents bé a la superfície bé continguts dins del text mateix.

Si, com hem vist, el *New Criticism* era vulnerable a l'atac des de la posició estructuralista/formalista, aquesta última, al seu torn, i en la forma que va adoptar als anys 50 i 60, no estava tampoc lliure de problemes. Parafrasejant un resum molt útil d'aquests problemes de Tony Bennett,³² podem dir: 1. que l'estructuralisme tendeix al reduccionisme: la reducció de la literatura al llenguatge i a l'anàlisi lingüística, que comporta la negació de l'especificitat de les formes culturals, ja que qualsevol anàlisi textual depèn de l'estudi del llenguatge; 2. com Bennett declara, «en comptes de ser vista com un concepte, l'estructura és vista com una cosa —una entitat real— amb una vida i una voluntat pròpies»;³³ d'aquesta manera, l'estructura esdevé un nou *centre* i és *cosificada*, i es converteix en el subjecte dels seus propis processos; 3. en buscar les regles estructurals del text, el crític estructuralista tendeix a considerar el text com una semblança de l'estructura que hi és suposadament continguda; el text és, doncs, reduït a una variant d'una sèrie de regles immanents; una simple ombra projectada per una essència ideal; 4. finalment, amb l'èmfasi en

31. HAWKES, *op. cit.*, p. 154.

32. BENNETT, *op. cit.*, ps. 70-71.

33. BENNETT, *op. cit.*, p. 70.

l'estudi sincrònic dels textos i de la cultura, la posició formalista/estructuralista és incapaç de justificar la manera en què apareixen les noves formes culturals; com a molt, a nivell pràctic, només pot proporcionar una tipologia d'aquestes formes, que queden totalment desvinculades de les circumstàncies socials/històriques de llur producció. En resum, la posició formalista/estructuralista rebutja la història i les maneres històricament canviants en què els textos «signifiquen», o, per ser més exactes, les maneres en què se'ls «fa significar».

Resumint aquesta secció, tant el *New Criticism* com el tàndem formalisme/estructuralisme van convertir el text, de maneres bastant diferents, en un altre centre per a l'autorització del sentit. D'una banda, el sentit estava en els «mots sobre el paper»; de l'altra, se'l trobava en el sistema de signes del text, les regles i convencions subjacents que són assequibles, codificades i immanents al text, i per les quals es fa que el signe tingui sentit. Tot i així, possiblement d'una manera decisiva, en postular que llur objecte d'anàlisi ja era *present* en el text, cap d'aquestes dues posicions crítiques no va saber reconèixer de quina manera aquest mateix objecte era *construït* pels respectius discursos i pràctiques. Llurs pretensions d'objectivitat, per dir-ho en altres paraules, només eren possibles si se suprimia el *status* provisional de llur presa crítica, cosa que Barthes va reconèixer més tard.³⁴ Paral·lelament a aquesta aparent manca de consciència d'ells mateixos, aquests dos corrents crítics tampoc no van explicar com els textos són configurats per llur inserció en la història. Com Bennett observa: «En llur susceptibilitat a la seductiva facticitat del text, a la seva aparent autonomia, solidesa i individualitat, totes dues visions en fan erròniament un fetitx, en abstreure'l de les concretes i històricament canviants relacions en les quals està inscrit durant els successius moments de la seva història com a text rebut i culturalment actiu.»³⁵ En conseqüència, com es dedueix dels punts mencionats, semblaria prudent concloure que el text no ens pot proporcionar una base estable i segura per a la validació del sentit; com l'autor, també té els seus problemes.

Lector

Posats l'abandó que el *New Criticism* fa de l'autor en favor del «text en ell mateix» i la pretensió del formalisme/estructuralisme que la funció i el sentit d'un text deriven de les seves relacions amb altres textos en l'àmbit d'un sistema literari donat, trobem ja la porta oberta per a la següent etapa en la controvèrsia de la nostra tríade de categories tradicionals: el lector. Amb l'autor eliminat i el text incapaç de funcionar tot sol (ja que requereix un agent amb qui operar), veiem la introducció del lector en la realització del sentit. Ja no un consumidor passiu, inert, el lector és postulat novament i considerat per les teories de la lectura com a participant en l'obra que llegeix. A més a més, el lector és vist ara com un nou factor en la validació del sentit, i el seu paper ha fet possible una feina teòrica en el que s'ha anomenat poder del lector.³⁶ Fins a cert

34. Com es pot veure pels excessos anàrquics de *Le plaisir du texte* (París 1975).

35. BENNETT, *Text and History*, p. 224.

36. *Vid.* les notes 20 i 22 per a les referències pertinents als teòrics de la lectura més importants, i BELSEY, *op. cit.*, per a una crítica dels punts més importants, ps. 29-36. També val la pena de tenir en compte la feina feta dins i al voltant de l'estètica de la recepció (*Reception Aesthetics*); per exemple, Hans Robert JAUSS, *Literary History as a Challenge to*

punt, la majoria dels teòrics del lector estarien d'acord que el sentit textual és un producte o creació del lector individual. Tot i així difereixen en la manera de considerar com es formen les respostes del lector; en la manera de determinar la línia divisòria entre el que ve donat «objectivament» pel text i les respostes produïdes «subjectivament»; i en la ponderació de fins a quin grau el text fixa o estableix una posició que el lector ha d'adoptar. Al mateix temps, la majoria de teòrics del lector se centren en el text mateix com a lloc on es produeixen els «efectes de la lectura»; per tant, tendeixen a negligir aquells contextos i relacions extratextuals en què els sentits funcionen com a pràctiques socials, i que pesen sobre el procés de la lectura.

Quant al poder del lector, el llibre de Wolfgang Iser, *The Act of Reading* (1978) és potser la relació més útil, de moment, del que la majoria de lectors fa quan llegeix. Iser es preocupa de la manera com es produeix l'experiència d'un text, de la manera com el lector treballa i dona vida als processos del text. Proposa que el text inicia «realitzacions de sentit», de manera que, més que significar, el text, de fet, «fa». Malgrat això, per a Iser, l'espai on el lector pot maniobrar és limitat per la noció del text com a producte de la intenció de l'escriptor; aquest últim controla parcialment la resposta del lector, però deixa esclatxes i indeterminacions, que el lector omple mitjançant la seva participació creativa. L'experiència de la lectura consta, doncs, d'anticipació, frustració i reconstrucció, en les quals les respostes són fins a cert punt limitades pel text, i també per una intenció prèvia que en regula el funcionament. Tot això implica que algunes lectures poden ser considerades errònies. Però, de quina mena de lector estem parlant? No es tracta del lector «empíricament» real, sinó del «lector implícit» a què Iser recorre, una figura construïda pel text (és a dir, una funció textual), plenament formada per tal de permetre que el text provoqui els seus efectes, els quals, es diu, són donats pel text mateix, no per circumstàncies externes. A l'últim, els mitjans pels quals el lector produeix sentit no són considerats ni totalment determinats —a causa de les esclatxes i relliscalls del text— ni totalment subjectius, és a dir, el text construeix un paper o posició per al lector.

Com Iser, Stanley Fish és un altre teòric del lector que no es pregunta què significa el text, sinó què «fa».³⁷ Però Fish s'interessa més per l'experiència del lector *per se*, adduint que la tasca del crític consisteix a analitzar el desenvolupament de les respostes del lector en relació amb la manera com les paraules se succeeixen les unes a les altres sobre el paper. Fish argumenta que, en percebre amb l'ull el primer, el segon o el tercer mot o frase d'un text imprès, el lector entén el que està llegint anticipant el que hi ha més enllà. Tot sovint aquestes anticipacions són errònies, cosa que justifica l'afirmació de Fish que els errors del lector formen una part integral del sentit del text. Com a resultat, no hi pot haver lectures «correctes»; l'acord en la interpretació, argumenta Fish, té

Literary Theory, dins Ralph COHEN, *New Directions in Literary History* (Londres 1974), ps. 11-41. [Trad. de J. Murgades a «Els Marges» núm. 7, juny de 1976, ps. 13-34. N. de l'e.] Peter ZIMA, *Literary «Production» - Literary «Reception» Two Ideological Concepts, «Comparison»* (Graduate School of Comparative Literature, University of Warwick) núm. 4 (hivern 1976), ps. 71-110; Robert WEIMANN, *Structure and Society in Literary History. Studies in the History and Theory of Historical Criticism* (Londres 1977); per a una síntesi útil del corrent, cf. capítol v a FOKKEMA i KUNNE-IBSCH, *op. cit.*

37. Stanley FISH, *Affective Stylistics. Literature in the Reader*, dins *Is There a Text in This Class?*, ps. 21-67 —que havia aparegut abans com a apèndix de *Self Consuming Artifacts: the Experience of Seventeenth Century Literature* (Berkeley 1972), ps. 383-427.

lloc dins d'una comunitat interpretativa que comparteix una estratègia de lectura única o comuna.³⁸ En conseqüència, per a Fish, les estratègies de lectura no són una qüestió d'elecció individual, sinó que estan regulades per les comunitats interpretatives, les quals són anteriors a les respostes individuals, i les configuren. El lector aïllat és, doncs, una extensió de les perspectives, intencions i objectius de la comunitat a què pertany. L'acord en la interpretació, com el desacord, apareix, no a través de propietats inherents i estables del text, sinó a causa de l'estabilitat en la configuració de comunitats interpretatives, i, per tant, en les posicions contràries que aquestes fan possibles. En conseqüència, el que és normatiu per a una comunitat no ho és per a una altra; d'aquí l'afirmació de Fish que la lectura és convencional, basada en els *a priori* dels lectors determinats per la comunitat.

Ara, encara que les teories com les esmentades han fet molt per alliberar el text de les mans de l'autor i per a explicar un cert tipus de lectura, no estan lliures de dificultats. De primer, com Iser sembla dir, és encara el text que domina en la determinació de les respostes del lector; el text és vist com el lloc on es produeixen els «efectes». Es podria argumentar, però, que això és per minimitzar la manera com els textos assoleixen els efectes a través del procés de descodificació dels sentits dut a terme pel lector, un procés íntimament relacionat amb una pràctica de lectura socialment construïda, desenvolupada a través d'una sèrie de contextos diferents.³⁹ En segon lloc, mentre que podria ser que els textos fixessin o, si més no, oferissin una certa posició (o escala de posicions) que el lector es veu obligat a acceptar, els textos no poden imposar aquestes posicions, ni mantenir-les inviolades a través del temps. La qual cosa vol dir que, en teoria almenys, les possibilitats de lectura poden ser infinites; en altres paraules, hom no pot legislar la posició del lector o la gamma de lectures que seran assequibles en diferents relacions del lector en un determinat moment històric.⁴⁰ Això ens condueix a una tercera dificultat, que és que, de moment, els teòrics del lector, per bé que reconeixin la participació d'aquest en la construcció del sentit, no han estat capaços de solucionar el problema de la producció d'una pluralitat de sentits en diferents contextos i relacions. Aquí el factor més important és la construcció, per part dels teòrics, de llur lector, que arriba al text preparat i complet; és a dir, és una funció textual idealitzada i abstracta, que no té en compte com els «lectors» (en plural) estan ja configurats abans de llur encontre amb el text, ni tampoc el procés interactiu entre el lector i el text, pel qual, fins a cert punt, cada u produeix l'altre. La noció de Fish de «comunitat interpretativa» avança una mica en la direcció de proporcionar un marc per a considerar la configuració prèvia de l'encontre lector-text. Desafortunadament, Fish deixa fora de l'estudi qualsevol discussió de la formació, el funcionament i les possibilitats de regulació de les seves comunitats interpretatives; considera no problemàtica la pertinença a una comunitat; però, sobretot, no és capaç de reconèixer que suposant que aquestes comunitats existissin podrien no compartir les mateixes possibilitats per a dur a terme llurs respectives estratègies de lectura. En altres paraules, Fish ignora el fet que les relacions de lectura impliquen necessàriament relacions de poder, tant si les comunitats interpretatives estan a un mateix nivell com si no ho estan, però

38. Stanley FISH, *Is There a Text in This Class?*, dins *Is There a Text in This Class?*, ps. 303-321.

39. Com Stuart HALL ha defensat persuasivament a *Encoding/Decoding*, dins HALL, HOBSON, LOWE i WILLIS (eds.), *Culture, Media, Language* (Londres 1981) ps. 128-138.

40. Tony BENNETT ha desenvolupat aquesta visió a *Text and Social Process: the Case of James Bond*, «Screen Education», núm. 4 (hivern-primavera 1982), ps. 3-14.

totes compromeses en una lluita de lectures, on «el dret a llegir» és concedit desigualment a les comunitats rivals.⁴¹ Si bé és cert que mentre que tots podem, segons Fish, fer la nostra lectura regulada per la comunitat, algunes lectures seran clarament més acceptables, més «en el ver» (usant una noció foucaultiana) que d'altres. Tristament, el concepte de Fish no li permet d'anar més enllà en la seva anàlisi, i considerar el camp de les regles i regularitats per les quals algunes comunitats interpretatives estarien situades en posicions de domini o de subordinació. I, encara més, no pot fixar el seu concepte en cap marc material determinat, social o institucional, amb el resultat que la seva contribució resta una contribució abstracta, i tanmateix útil, al debat sobre el poder del lector. En conseqüència, mentre que Fish almenys aborda la qüestió (encara que les seves eines conceptuals són insuficients per a dur-lo gaire endavant), el que la majoria de teòrics del lector semblen deixar fora de llurs anàlisis és el reconeixement que l'encontre lector-text no és un intercanvi que sura lliurement, aïllat de determinacions externes, sinó que està construït discursivament i ideològicament, situat en la història i subjecte a les limitacions que pesen sobre els discursos assequibles del text i del lector. En altres paraules, les respostes del lector dintre de certes sèries específiques de relacions materials. En reconèixer les dificultats que planteja la noció d'un intercanvi sense mediacions lector-text, tal com es troba en les obres de la majoria dels teòrics del lector, Catherine Belsey observa: «D'aquesta manera el poder del lector esdevé ràpidament l'equivalent literari del populisme, que desafía el privilegi de l'autor, però ofereix, en canvi, la intuïció del lector com a nova font d'autoritat.»⁴² L'observació de Belsey ens remet a un punt tot just esmentat: en general, els teòrics del lector rarament qüestionen llur noció de «l'experiència» del lector; si llurs lectors estan, com ells mateixos, ja «informat», ja predisposats a la tasca, no sabem mai prou d'on ha sortit aquesta predisposició; és a dir, en comptes d'estar ja «present», com ha estat construïda.

Per resumir, l'entrada en escena del lector com a nova font d'autoritat per al sentit implica, fins a cert punt, un qüestionament de la pròpia categoria. Anteriorment hem vist com l'autor i el text existien i funcionaven com a centres gairebé autosuficients per a la validació del sentit. El lector, no obstant, no pot rebre mai el mateix grau d'autonomia que el que es dóna a l'autor o al text per la raó òbvia que el lector ha d'operar amb «quelcom»; per tant, fins a cert punt, el text és encara amb nosaltres, és encara «present» (sospirs d'alleujament!). Però, de quina manera és «present» el text? Quina és la natura de l'intercanvi o negociació entre tots dos?

El repte del postestructuralisme i la deconstrucció

Una de les més grans ironies de l'afer MacCabe és que ell deia que no era pas un estructuralista, sinó «un postestructuralista».⁴³ Incapaços de tractar amb més d'una categoria al mateix temps, els periodistes es van aferrar a l'estructura-

41. Vid. FISH, *op. cit.*, ps. 303, 372; i per a les nocions de poder i de relacions de poder, Michel FOUCAULT, *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-77*, a cura de Colin GORDON (Sussex 1980), i el seu *The Subject and Power*, «Critical Inquiry», VIII, núm. 4 (estiu 1982), ps. 777-795.

42. BELSEY, *op. cit.*, p. 34.

43. Com deixen clar Ian JACK, *art. cit.*, que s'hi refereix com a «la famosa autoritat postestructuralista sobre James Joyce i Jean Luc Godard», i Alan Jenkins, que almenys distingeix els interessos teòrics de MacCabe i les seves obligacions docents: «Encara que ell es declara "postestructuralista", la seva feina com a professor adjunt durant els darrers

lisme com a punt principal i, d'aquesta manera, van ignorar corrents continentals més recents que ja s'estaven infiltrant en l'acadèmia: el postestructuralisme i la deconstrucció. El meu interès per aquests fenòmens és perquè qüestionen encara més les tres categories de què he estat tractant fins ara. En termes molt amplis, el postestructuralisme combina la metodologia antiempírica del que es pot anomenar estructuralisme clàssic (dels 50 i els 60) amb idees derivades del marxisme, la psicoanàlisi i la filosofia no positivista, per tal d'analitzar fenòmens culturals, institucions i pràctiques (per exemple, la crítica literària) com a mitjans i mediacions de les ideologies. Implica també un moviment que s'allunya dels intents de tractar els fenòmens culturals com a exemples de models i sistemes transcendents, susceptibles d'anàlisi objectives, que defensen el *status* de la veritat científica, per arribar a una posició que nega la possibilitat de «veritat», que desafia les pretensions d'un coneixement sistemàtic i rebutja la noció d'un sentit comunicable. La premissa fonamental del postestructuralisme sembla ser que no podem arribar a cap sentit determinat d'una enunciació parlada o escrita: la comunicació lingüística és vista, doncs, com una marrada contínua cap a una «veritat» que ha perdut tot *status*, un moviment il·limitat, inacabable de sentits diferents. Aquesta premissa es basa en la crítica postsaussureana del signe, és a dir, la idea que el signe lingüístic és arbitrari i convencional i no està en absolut ineludiblement lligat a l'objecte que representa.⁴⁴ Es defensa, per tant, que el sentit no deriva de cap lligam natural o metafísic entre el significat i el significat, sinó d'aquests sentits *absents*, les diferències dels quals amb el significat li donen sentit. La llengua, doncs, és vista com un sistema de diferències sense termes positius, una xarxa diferencial de sentits, i no un mirall que reflecteixi

---

cinc anys ha estat bàsicament en l'ensenyament de la gramàtica» («The Times Literary Supplement», 30-I-1981, p. 112). *Vid.* també Bernard BERGONZI, *A Strange Disturbing World. The Conflicts in Criticism*, «Encounter» (juny - juliol 1982), ps. 58-67, per a alguns comentaris tendenciosos però útils sobre l'afer MacCabe, p. 58.

44. Ferdinand DE SAUSSURE, *Course in General Linguistics* (Londres 1974); *vid.* també Jonathan CULLER, *Saussure* (Londres 1976).

Amb el trencament del signe estable i de l'objecte unificat, trobem en el postestructuralisme un canvi d'èmfasi, del significat al significat, del sentit únic al plural. Aquesta desestabilització de les bases del sentit determinat està íntimament lligada a com els desenvolupaments en la psicoanàlisi han fet sorgir la noció de subjecte «descentrat». Tradicionalment, s'ha considerat l'home un ésser pensant, un subjecte conscient, que és la font dels seus propis sentits. La psicoanàlisi lacaniana ha arguït que «l'home» com a «homo sapiens» no existeix abans del llenguatge, sinó que és construït per aquest, és a dir, per una pluralitat de discursos. Resulta que si el subjecte és construït pels discursos, i el sentit és l'efecte del joc de les diferències entre els signes, llavors el subjecte esdevé «descentrat», dissolt i dispersat, ja que les seves diverses funcions són atribuïdes a sistemes impersonals i a discursos que operen sobre i a través d'ell. Se'l priva llavors del seu paper de font i garant dels sentits que produeix, i està com «travessat» per discursos antagònics i en contradicció. Si acceptem això, llavors, des d'un altre angle, sostenir la noció d'un subjecte unificat i sobirà com a últim garant del sentit és deixar de reconèixer i emmascarar aquestes contradiccions; en altres paraules, és comerciar clarament amb la ideologia, o, com dirien els althusserians, provocar equívocs imaginaris en la ideologia. Per a un tractament més complet del subjecte «descentrat», *vid.* Rosalind COWARD i John ELLIS, *Language and Materialism. Developments in Semiology and the Theory of the Subject* (Londres 1977); sobre la contribució de Lacan a la psicoanàlisi, Jacques LACAN, *Écrits*, trad. Alan Sheridan (Londres 1977); Anika LEMAIRE, *Jacques Lacan*, trad. David Macey (Londres 1977); la secció de Malcolm BOWIE dins J. STURROCK, ed., *Structuralism and Since. From Lévi-Strauss to Derrida* (Oxford 1979), ps. 116-153; i el capítol VI de COWARD i ELLIS, *op. cit.* Sobre la connexió althusseriana, *vid.* Louis ALTHUSSER, *Freud and Lacan*, dins *Lenin and Philosophy and Other Essays*, trad. Ben Brewster (Londres 1971), ps. 177-202, i el capítol V de COWARD i ELLIS, *op. cit.*

fidelment o una finestra transparent a una realitat establerta i objectiva. En general, parafrasejant Abrams, el pensament postestructuralista desafia i subverteix la noció d'un referent últim, d'un fonament absolut, fora del joc de la llengua, que sigui adient per a *centrar* el sistema lingüístic de manera que pugui fixar el sentit particular d'un enunciat dintre d'aquest sistema.⁴⁵

Dintre del moviment postestructuralista, potser el pensador més influent del corrent que es coneix amb el nom de deconstrucció és Jacques Derrida, conegut principalment per la seva obra filosòfica o, per ser més precisos, antifilosòfica.⁴⁶ Derrida pretén que tot el pensament occidental està basat en la pressuposició d'un «logocentrisme» o metafísica il·lusòria de la *presència*. En altres paraules, la creença que els sons són simples representacions de sentits ja presents en la ment del parlant, i com a conseqüència la tendència a postular orígens que rauen fora del funcionament de la llengua. Derrida explica aquesta tendència per la preeminència que donem normalment a la parla per sobre de l'escriptura, la primera considerada tradicionalment l'ànima de la llengua, i la segona una simple forma parasitària i degradada de la parla. La parla implica, per tant, la *presència* del parlant, un centre o origen capaç de fixar i garantir el sentit d'una emissió. Derrida desafia la pressuposició logocèntrica que en el moment de parlar, el sentit d'una emissió és plenament i immediatament present en la consciència del parlant; prefereix fixar-se en les esclatxes i relliscalls pels quals el sentit no és el mateix per al «jo» que parla que per al receptor. Adduint que l'efecte del sentit de qualsevol enunciat es produeix per les seves diferències amb una pluralitat de sentits alternatius. Derrida afirma que el sentit no pot dependre de cap presència absoluta; no és mai fix; la seva determinació, basada en el joc de diferències, és, d'aquesta manera, diferida, disseminada, dispersada. Per l'èmfasi en el llenguatge com a joc inacabable de la *différance* (terme que inclou les nocions de diferència i de diferiment), i per la pretensió que la parla dona una falsa il·lusió de presència, es disposa a desarrelar la primacia de la parla sobre l'escriptura, i proposa l'escriptura com a model més fiable de la manera com funciona la comunicació. Per tant, si, com Derrida defensa, no hi ha cap base per atribuir cap sentit determinat a cap enunciat, donada l'absència d'un centre controlador o d'un significat transcendental, llavors el camp i joc de la significació esdevé totalment obert, infinitament estès. I és amb el concepte d'escriptura que Derrida designa el lliure joc o element d'indecidibilitat contraposat al de determinació, dintre de qualsevol sistema de comunicació.

Basant-se en aquestes nocions, Derrida llegeix els textos filosòfics, no tant pel que diuen, sinó per com ho diuen. En tractar-los com a un tipus d'escrit, les lectures deconstruïtives de Derrida exposen les maneres en què els textos anul·len els sistemes filosòfics a què s'adscriuen, revelant llur natura retòrica. En desfer les implicacions d'una part del llenguatge, les seves relliscades en les metàfores, figures i trops, fins a un punt on es trenca a causa de la tensió d'ambigüitats i paradoxes, Derrida demostra com la retòrica suspèn la lògica i obre el text al joc de sentits. D'aquesta manera nega la pretensió de la filosofia occidental a cap coneixe-

45. ABRAMS, *op. cit.*, p. 38.

46. *Vid.* Jacques DERRIDA, *Speech and Phenomena, and Other Essays on Husserl's Theory of Signs*, trad. David B. Allison (Illinois 1973); *Of Grammatology*, trad. Gayatri Chakravorty Spivak (Baltimore i Londres 1977); *Writing and Difference*, trad. Alan Bass (Londres 1978). Per a una lúcida introducció a Derrida, *vid.* D.C. WOOD, *An Introduction to Derrida, «Radical Philosophy»*, núm. 21 (1979), ps. 18-28, i per a un report més complet de tot el moviment de la deconstrucció, *vid.* l'ara indispensable Christopher NORRIS, *Deconstruction. Theory and Practice* (Londres 1982).

ment sistemàtic basat en la investigació racional; en exposar les «apories» o contradiccions del text, intenta subvertir els fonaments del llenguatge, que aquest desenvolupa per a establir la seva pròpia coherència i per a determinar el sentit comunicable. Aquí val la pena de reconèixer que, en obrir les pretensions filosòfiques al qüestionament retòric o deconstrucció, els propis escrits de Derrida, com Christopher Norris ens recorda, «s'assemblen més a la crítica literària que a la filosofia. Recolzen en la pressuposició que els tipus d'anàlisi retòrica fins ara aplicats bàsicament a textos literaris, són de fet indispensables per a llegir *qualsevol* tipus de discurs, inclosa la filosofia».⁴⁷ L'efecte dels escrits de Derrida és, doncs, fer borroses les tradicionals línies de demarcació entre les diferents disciplines, o, com Norris declara: «es disposa a mostrar que alguns tipus de paradoxa es troben en totes les varietats de discurs, per un impuls motivador tan pregonament arrelat en el pensament occidental que no respecta cap dels límits tradicionals. Crítica, filosofia, lingüística, antropologia —la gamma actual de les “ciències humanes”— totes fins a cert punt sofreixen la implacable crítica de Derrida. Aquest és el punt més important que cal entendre de la deconstrucció. No hi ha cap llenguatge prou atent i autoconscient que pugui defugir del tot les condicions imposades al pensament per les seves pròpies prehistòria i metafísica reguladora».⁴⁸

Fins ara, la deconstrucció ha estat un mètode per a llegir textos aplicable bàsicament a l'àrea de la filosofia. On la deconstrucció ha tingut un impacte més important sobre la crítica literària ha estat als Estats Units. En efecte, ha estat acceptada i ara està fermament establerta als graus més alts de l'acadèmia, exemplificada per l'obra dels derridians de Yale, com Hillis Miller, Hartman, de Man i Bloom.⁴⁹ Però, igual que hem de distingir entre el primer i el tardà Derrida, val la pena de distingir entre els estudiosos de Yale i la manera com la deconstrucció ha estat assumida. Norris ofereix una útil distinció, en contrastar l'obra disciplinada i conceptualment rigorosa de Paul de Man amb la sovint estrafolària, lúdica i filosofitzant de Hartman i Hillis Miller, deconstruccionistes que es troben al *wild side* del moviment. Però, en termes generals, hom tendeix a associar la deconstrucció amb els excessos impressionístics d'aquests últims crítics, aparentment assimilats com una forma de *New Criticism* més enginyosa, més inventiva, més lliure, però basada ara en la premissa de la indecidibilitat. El text literari és, doncs, vist com un joc inacabable de sentits contradictoris i paradoxes irreconciliables; la interpretació o recerca de l'ordre, de la intelligibilitat i, per últim, de la «veritat» del text, implica el comentari com a suplement, el rebuig d'efectuar un tancament o de limitar el sentit, i així en una regressió infinita. El crític, més o menys, «es deixa anar», saltant al llarg de la cadena de significació, destriant les «apories» textuales, la paret mestra que farà que l'edifici textual s'ensorri. La premissa de la indeterminació del sentit textual implica també un enfosquiment dels límits entre literatura i crítica, fins al punt que l'acte crític, ara en competició amb el text, esdevé una celebració de la força del significat en contra del significat que el vol tancar. La crítica literària, en aquest camí, esdevé un suplement del text, i estén el seu camp de sentit; amb el sentit vist

47. NORRIS, *op. cit.*, p. 19.

48. NORRIS, *op. cit.*, ps. 21-22.

49. Per a una «mostra» útil de llur feina, *vid.* els assaigs pertinents continguts dins Geoffrey HARTMAN (ed.), *Deconstruction and Criticism* (Londres 1979); també HARARI, *op. cit.* (*vid. supra* n. 21), i Robert YOUNG (ed.), *Untying the Text. A Post-structuralist Reader* (Londres 1981).

com un joc illimitat, lliure (sensual?), l'eròtica del text és a l'abast del crític.⁵⁰

El resultat més important i obvi de tot això és que ja no sabem on trobar el significat; ja no tenim cap centre vàlid o estable en el qual basar la nostra activitat interpretativa. A cada etapa de la progressió a través de la nostra tríade de categories hem vist les pressuposicions i els mètodes establerts posats en dubte contínuament, un moviment des de la determinació cap a la indeterminació del sentit; i la deconstrucció ens ha forçat a examinar les mateixes premisses en què es basa el nostre discurs crític. ¿Comporta tot això que els textos poden significar qualsevol cosa? Es podria interpretar *Don Quijote*, la «gran» novella de Cervantes, com una novella sobre futbol?⁵¹ Qui sap; en el futur podria molt ben ser, perquè, com diu Tony Bennett, si no acceptem aquesta possibilitat, estem intentant predir la història, especificar abans d'hora les maneres diferents de llegir aquesta novella.⁵² Naturalment, a la pràctica, una tal lectura és altament improbable, si no irrealitzable; dependria del fi amb què s'estigués usant el text, i de les preguntes que se li fessin. La qual cosa ens recorda que el text, la «cosa» sobre la qual operem, no es pot separar d'una complexa xarxa de determinacions. Com Frank Lentricchia pregunta als derrideans de Yale, «el que nosaltres “fabriquem” (partint de la nostra lectura), ¿surt d'una subjectivitat intocada per la societat i pel temps?»⁵³ Perquè el que els crítics de Yale i els teòrics de la lectura semblen deixar de banda és que les nostres maneres de llegir no són el producte d'una consciència incondicionada i que actua lliurement, sinó d'un subjecte situat dins de la llengua i d'una sèrie de determinacions socials que estableixen les condicions en què la lectura pot tenir lloc. Al mateix temps, les nostres lectures, clarament, no són neutrals i objectives, sinó que depenen d'un sistema de valors —im-

50. Les implicacions bastant alarmants de la crítica literària deconstructiva per a la posició tradicionalista es poden jutjar pel debat que va tenir lloc entre Abrams i Booth, d'una banda, i Hillis Miller de l'altra, en una de les principals revistes literàries americanes el 1977, sota el títol «The Limits of Pluralism»: *vid.* M. H. ABRAMS, *The Deconstructive Angel*, «Critical Inquiry», III (1977), ps. 425-438; Wayne C. BOOTH, *Preserving the Exemplar or how not to dig our own graves*, *ibid.* ps. 401-424; J. Hillis MILLER, *The Critic as Host*, *ibid.*, ps. 439-447. *Vid.* també el polèmic atac de Gerald GRAFF contra la deconstrucció, *Literature Against Itself: Literary Ideas in Modern Society* (Chicago 1979) i la conclusió de NORRIS, *op. cit.*, ps. 126-135, on avalua les posicions i reivindicacions de les «veus dissidents».

51. La meua pregunta és inspirada en una observació feta per Terry Eagleton en un congrés recent, en el qual va dir que tracti sobre què tracti *King Lear*, no tracta sobre el Manchester United. La seva observació era una manera de combatre la dificultat de posar límits a la interpretació, per reducció a l'absurd. L'aparent defensa d'Eagleton d'un pluralisme sa en la interpretació, però amb límits, sembla suggerir que algunes activacions d'un text literari donat estan marginades, són impossibles i absurdes. Aquesta no és l'opinió de K.M. Newton, que es pregunta si és teòricament defensable per a un pluralista de rebutjar com a inacceptable una interpretació de *King Lear* basada en un interès en el Manchester United. I continua: «la raó per la qual és possible d'interpretar que *King Lear* tracta del Manchester United o de qualsevol altre tema que hom pugui inventar és que hom no pot exhaurir les possibilitats, associacions o connotacions analògiques d'un text com *King Lear*, i és, per tant, teòricament possible per a un interpretador interessat en el Manchester United o en qualsevol tema de connectar les connotacions de *King Lear* amb les connotacions d'aquest tema» (*Interest, Authority and Ideology in Literary Interpretation*, «British Journal of Aesthetics», XXII, núm. 2, primavera 1982, ps. 103-114; la citació a la p. 105). Com Newton reconeix, qualsevol cosa és teòricament possible en la interpretació literària perquè no hi ha lectures «correctes»; a la pràctica, de fet, són la institució i les pràctiques de lectura institucionalment acceptades qui controlen els excessos en la interpretació que, com Newton correctament observa (p. 113), depenen dels límits ideològics, més que no pas dels textuals.

52. BENNETT, *Text and Social Process*, ps. 5-6.

53. LENTRICCHIA, *op. cit.*, p. 186.

plícits o explícits— que són culturalment específics i que sostenen, reforcen o rebutgen els valors dominants del moment.

Com han demostrat, entre altres, Althusser, Foucault i Pêcheux, la producció de sentit (és a dir, la lectura, en el nostre cas) és possible només a través d'un sistema significatiu que està construït socialment i relacionat explícitament amb una certa manera o maneres de veure o de pensar el món, que estan també construïdes socialment i mobilitzades a través de la llengua, és a dir, un discurs,⁵⁴ En aquest sentit, podem parlar dels discursos de la crítica literària (maneres de llegir d'acord amb certes pressuposicions, convencions, valors, etc.), o dels nostres propis discursos. Partint d'aquesta base, es pot veure el sentit com l'efecte resultant del que nosaltres aportem en els nostres discursos al moment de llegir. Llegir és, doncs, una relació, un procés de negociació, en el qual donem sentits a altres discursos en termes dels nostres propis. Però, com ja hem esmentat abans en múltiples ocasions, no podem fer això fora dels diversos discursos socials, culturals, polítics i educacionals que han configurat les nostres pràctiques de lectura. Per tant, sigui el que sigui el que el text signifiqui, no pot ser simplement una funció del text aïllat; i el sentit no pot ser separat tampoc de la manera o maneres en què fem treballar el text, o de les preguntes que li fem.

Això, em sembla, és el lloc on hem arribat de moment. La lectura, la interpretació, la producció de sentit són resultat de negociacions entre els discursos del text i els del lector, que tenen lloc, no en un buit en el temps, sinó en un camp de relacions i forces, i d'acord amb determinats marcs i posicions en els quals el text és produït i consumit. Per tant, si hem d'interpretar hem de conèixer la natura d'aquest procés de negociació i preguntar-nos, per exemple, quin poder de mobilització de sentit tenen els textos, com són d'importants les pressuposicions del lector, les seves esperances, els codis reguladors, etc., pels quals interpreta. Cal buscar les respostes a aquestes i altres preguntes, no en anàlisis del text i del lector en abstracte, sinó en relació amb els marcs on té lloc l'activitat interpretativa amb les posicions assequibles als lectors en la negociació dels sentits, és a dir, la institució acadèmica educativa i, en el nostre cas, el departament d'universitat.

El marc institucional

Sembla clar que, a nivells diferents i de maneres diferents, la institució imposa controls a la interpretació. En termes generals, la institució determina què comptarà com a coneixement, les regles per les quals s'ha de produir, els mitjans pels quals és validat i per últim controlat. La institució fa també un paper im-

54. Vid. Michel FOUCAULT, *The Archaeology of Knowledge*, trad. Alan Sheridan (Londres 1972); i el seu *Politics and the Study of Discourse*, «Ideology and Consciousness», núm. 3 (primavera 1978), ps. 7-26, per a una anàlisi de la noció de discurs. Com a definició esquemàtica de discurs, en el sentit foucaultian, podríem dir que és una competència de l'ús de la llengua, una pràctica, subjecta a regles de formació i transformació que formen l'objecte de coneixement de què es parla. És, doncs, anònim, impersonal, extern al subjecte que parla. Citant Foucault, «discurs no és la manifestació, majestuosament desplegada, d'un subjecte que pensa, que sap, que parla; al contrari, és una totalitat, en la qual es pot determinar la dispersió del subjecte i la seva discontinuïtat amb ell mateix. És un espai d'exterioritat en la qual es desplega una xarxa de llocs distints» (*The Archaeology*, p. 55). Vid. també ALTHUSSER, *Lenin and Philosophy* i Roger WOODS, *Discourse Analysis: the Work of Michel Pêcheux*, «Ideology and Consciousness», núm. 2 (tardor 1977), ps. 57-79.

portant en la determinació del camp i de l'objecte de l'estudi, és a dir, els «textos» i les diverses maneres de llegir autoritzades; en altres paraules, imposa una sèrie de limitacions que existeixen ja abans de la inserció i intervenció de l'individu en el sistema. D'això resulta que l'activitat interpretativa no té lloc en un territori neutral i flotant entre participants iguals, sinó dins d'un camp de relacions de poder, en el qual estan col·locats tant els textos com els lectors. En conseqüència, en una situació on les maneres lícites i il·lícites de llegir ja estan regulades per la institució, la producció d'interpretacions depèn de la relació de poder entre aquells que hom considera que tenen dret a parlar i per tant a ensenyar (per llur «perícia», «coneixement»), i aquells a qui hom ensenya. Sens dubte, tots acceptaríem probablement que tant els professors com els alumnes tenen dret a parlar, però són els lectors institucionals —els interpretadors professionals com nosaltres— els qui posseeixen l'autoritat de la institució i per tant semblen tenir el poder necessari per a delimitar el sentit. Això pot fer aparèixer tota mena de problemes, especialment quan pretenen estar encoratjant «respostes creatives», «consciència crítica» en els nostres estudiants, i quan estem lluitant perquè proposin llurs «pròpies» idees. Per exemple, ¿quina seria la nostra reacció si un estudiant hagués llegit *Misericòrdia* o *San Manuel Bueno Màrtir* com «una enlluernadora apologia del mode de producció capitalista»? Em fa l'efecte que la majoria de nosaltres ens prendríem la molèstia de contrarestar aquesta «interessant» lectura assenyalant el que el text «realment» o més «plausiblement» significa.⁵⁵ La negociació del sentit textual entre professor i alumne, d'aquesta manera, tendeix a ser més aviat desigual, i deixa traslluir la relació de poder en joc. Això queda molt clarament il·lustrat en un treball fet per alguns estudiants d'anglès a Cardiff, que descrivien llurs experiències durant un curs de teoria literària: «per exemple —escriuen— es creava confusió quan la nostra resposta no coincidia amb la resposta “correcta”. El silenci del professor en una tal situació censura eficaçment una resposta “incorrecta”. El silenci no és just ni democràtic per a tots els participants. Al contrari, quan un silenci apareix relacionat amb una recepció entusiàstica del professor a una resposta “correcta”, parla a crits. En conseqüència, les nocions de democràcia i consens per a encoratjar els individus a formular llurs pròpies interpretacions van fallar».⁵⁶

Naturalment, seria erroni inferir d'això que els professors són totalment manipuladors, o que el poder d'alguna manera es troba simplement i pura en el professor individual. La situació es complica certament pel fet que els professors, com llurs estudiants, estan també sotmesos al poder/reserves imposats pel pes de la institució, que disposa *tots* els participants i així posa límits a llurs activitats. Per tant, mentre que el que he escrit suggereix que el professor i l'alumne tendeixen a estar en una relació de domini i subordinació —una relació que decideix quines seran les respostes «correctes» i quines les «incorrectes»—, és la institució qui efectua la col·locació i així autoritza la relació de poder de què parlem. Les mateixes reserves institucionals determinen també fins a cert punt l'escala d'interpretacions tingudes per acceptables, una escala que hom tendeix a mantenir i reproduir. Naturalment, segons les circumstàncies, l'escala pot variar; podria fins i tot complaure el nostre lector marxista, acceptat com a con-

55. Vid. la ressenya de Terry Eagleton del llibre de Juhl, on fa la mateixa pregunta respecte a *Wuthering Heights*, p. 243.

56. Glyn FRYE, Nicola POWE i Paul VERNELL, *Politics, Teaching, Criticism*, «Journal of Literature Teaching Politics», núm. 1 (1982), ps. 52-53.

vidat d'un pluralisme decent,⁵⁷ sempre i quan efectuï una «bona» lectura marxista. Tot i així, com que l'escala tendeix a estar organitzada jeràrquicament d'acord amb les nocions sancionades per la institució de què comptarà com a lectura «lícita», el nostre lector marxista possiblement no serà pres seriosament en una escala els límits de la qual ja estiguin establerts. En altres paraules, lectures radicals o antidominants semblen ser controlades pel mateix pluralisme liberal que els permet d'estar incloses en l'escala, és a dir, hi són acceptades només per a ser marginades (un procés semblant, potser, a la idea de Marcuse de «tolerància repressiva»). I si la negociació de sentits textuals estableix eficaçment l'escala de lectures a nivell del treball a classe, l'examen representa el punt definitiu del poder institucional, identifica els extrems de la disciplina i defineix què és permès de «discutir», com ells tan atractivament i enganyosament plantegen.⁵⁸ D'aquí, el subjecte del reialme del que és «discutible», o, com Kate Belsey observa, «l'únic habitant de l'univers de la literatura és l'Home Etern (i la forma masculina és adient), la presència rumiant i sensible del qual precedeix, determina i transcendeix la història, com precedeix i determina les veritats (...) que els que s'examinen cal que reproduïxin».⁵⁹ Per exemple: «¿Quanta veritat hi ha en la idea que la poesia de San Juan tracta de sentiments personals?»; «Calderón expressa el seu tema a través de la descripció de l'experiència humana i no amb un argument àrid. Discuteix.» «A *Pepita Jiménez*, Valera crea personatges de qualitats universals però individuals»; «A *El Jarama*, Sánchez Ferlosio ens dona quelcom més que simplement un tros de vida. Discuteix.» Preguntes d'aquest estil, fetes des de la posició de l'humanisme liberal, indiquen una lectura de la literatura que veu els sentiments personals, l'experiència humana, els valors (morals) transcendents i l'individu tractats allà on sigui. Encarats amb preguntes d'aquest tipus, que «conviden» l'alumne a respondre d'una certa manera, els estudiants tendiran a reproduir les categories i «veritats» valorades per la institució i llurs pràctiques de lectura autoritzades, més que no pas a arriscar-se a exercitar les facultats crítiques que se suposa que nosaltres hem de fomentar.

En aquest punt, val la pena d'intentar resumir la discussió anterior, cosa que es pot fer en termes de dues sèries relacionades de preguntes:

1. Un altre cop, encara, ens hem de preguntar: on rau el sentit? ¿Quina validesa podem donar a les nostres interpretacions? Podem continuar apilonant-les? Amb quina finalitat? ¿En quin sentit podem dir que el que fem té cap autoritat epistemològica?

2. La institució existeix per servir, què? ¿Quina és la funció de l'estudi literari dintre d'ella? ¿Com es processa, produeix, consumeix la literatura? ¿Quins valors culturals es transmeten, es reproduïxen, a quins es dona prioritat a través dels modes d'interpretació validats institucionalment?

Quant al segon grup de preguntes, és discutible si la literatura és usada per la institució per a inculcar una estratègia de lectura comuna, que tendeixi a reforçar els codis i pràctiques dominants. En fer judicis de valor quan ensenyem, i en «persuadir» els estudiants a reproduir una ortodòxia crítica basada en categories com la intencionalitat de l'autor, la unitat, la coherència i les «veritats eternes» de la literatura, podem estar col·laborant —àdhuc sense saber-ho— a

57. Raymond Williams fa algunes reflexions útils sobre el límit del pluralisme del paradigma dominant en els estudis literaris, a *Marxism, Structuralism and Literary Analysis*, ps. 53-54. [Vid. la trad. cat., ps. 6-7. N. de l'e.]

58. Vid. Tony DAVIES, *Common Sense and Critical Practice*, a *Re-Reading English*, op. cit., ps. 32-43, especialment ps. 38-40.

59. Catherine BELSEY, *Literature. History. Politics*, p. 2.

propagar i reconstituir la ideologia dominant, que intenta presentar-se com una totalitat ben construïda i coherent. El cas és, parafrasejant Macherey, que la ideologia és essencialment contradictòria, plena de tota mena de conflictes, que intenta amagar apellant a valors transcendents i veritats eternes. En invocar la mateixa classe de categories, l'ortodòxia crítica, com la ideologia, està compromesa en la presentació d'una «literatura» que es nega a reconèixer-se com una construcció o a veure el seu Home Etern com una solució ideològica a les contradiccions i crisis situades en literatures i cultures específiques en moments determinats.⁶⁰ Resumint, la institució sembla usar la literatura per a reproduir i naturalitzar la ideologia burgesa, els valors de l'individualisme liberal i, en una perspectiva més àmplia, les relacions de producció a la societat capitalista actual. Alguns poden pensar que aquest ús de la literatura és admirable i altament desitjable, altres poden afirmar que la literatura té poca importància en la transmissió de valors culturals o que no n'hi té cap; l'important, naturalment, és plantejar la pregunta de com és usada la literatura, en primer lloc, i procedir a fer explícites les bases en què es recolzen les diferents posicions.

Quant al primer grup de preguntes, a les quals està dedicat aquest article, podríem afegir-ne una o dues més. Si acceptem que tots els nostres centres tradicionals i estables per a autoritzar el sentit han estat posats en dubte, val la pena de preguntar-se si la interpretació és encara possible. El fet que encara domini el camp dels estudis literaris i que indubtablement ho continuarà fent durant bastant de temps, no ens hauria de fer perdre de vista la provisionalitat de la interpretació, especialment davant dels reptes teòrics. És també legítim preguntar durant quant de temps podem continuar acumulant interpretacions, quan no hi ha cap indicatiu de progressió. En efecte, no som més prop de la «veritat» del text perquè continuem tenint conflictes d'interpretació, però continuem endavant com si sota les aparences hi hagués un text ideal o autèntic, i només calgués trobar-lo per tancar el debat. El fet és, evidentment, que no hi ha un text ideal, no existeix; per tant perseguir aquest ideal limitat seria no solament va, sinó fútil. Segons Culler, aquests esforços tenen poc a veure amb l'estudi literari: «La interpretació d'obres determinades és només parcialment relacionada amb la comprensió de la lectura. Posar-se a estudiar literatura no és produir encara una altra interpretació de *King Lear*, sinó que és millorar la nostra comprensió de les convencions i operacions d'una institució, o d'un tipus de discurs.»⁶¹ En conseqüència, si no podem continuar apilonant interpretacions, quines són les alternatives? Podem arribar més enllà de la interpretació?

En resposta a aquesta última pregunta, com Culler assenyala, és clar que, en un cert sentit, tots els projectes impliquen interpretació; els propis actes de seleccionar dades, establir categories, organitzar-les en teories, etc., són tots actes d'interpretació. Però com Culler també observa, «aquesta no és una raó per prendre com a única forma vàlida d'escriptura crítica l'exercici altament especialitzat de produir per a totes i cada una de les obres una interpretació prou arrelada en la tradició perquè sembli acceptable i bastant nova com per fer-ne útil la publicació. Aquest exercici té un lloc estratègic en la producció de la tradició literària, però això no vol dir que hagi de dominar els estudis literaris.»⁶² Les alternatives? Almenys, crec que ens hauríem d'enfrontar a la teoria i, encara més important, hauríem de permetre als nostres alumnes de fer-ho, per tal que

60. Vid. *An Interview with Pierre Macherey*, «Red Letters», núm. 5 (1977), ps. 3-9.

61. CULLER, *op. cit.*, p. 5 [Vid. la trad. cat., p. 116. N. de l'e.]

62. *Ibid.*, p. 16. [Vid. p. 122 de la trad. cat. N. de l'e.]

siguin conscients que, de fet, hi ha molts problemes, qüestions, debats dins d'aquest camp, i que l'ortodòxia crítica no és sinó una posició (per bé que la dominant) entre altres. Lògicament, la desnaturalització de les categories dominants i de llur funcionament a través de la teoria ha trobat i trobarà resistència, com ja hem vist, perquè, com De Man assenyala, «trasbalsa les ideologies establertes en revelar la mecànica de llur funcionament; va contra una poderosa tradició filosòfica, de la qual l'estètica és una part prominent; trasbalsa els canons establerts de les obres literàries i esborra la línia de demarcació entre el discurs literari i el no-literari». ⁶³ Aquest trencament de les fronteres de la disciplina, com Tony Davies observa, té implicacions pràctiques en l'ensenyament de la literatura: «El cas és que, per més enèrgicament que hagin estat qüestionats des d'un punt de vista teòric els "textos" i els "autors", és extraordinàriament difícil d'imaginar un programa de literatura, i encara més d'imaginar-ne l'ensenyament, els punts bàsics de referència i intel·ligibilitat del qual no siguin el text i l'autor. Canviar l'èmfasi decisivament —cap a, per exemple, les altres històries que determinen i envolten la història de la literatura, o cap a qüestions de la lectura cognoscitives i culturals— seria sortir-se del tema i tallar les amarres cap a una mena de llimbs interdisciplinaris: un pas amb implicacions serioses, tant per als estudiants com per als professors, les identitats i esdeveniments dels quals estan lligats de maneres bastant concretes (títols, promocions) a l'organització acadèmica existent». ⁶⁴ Davies té força raó d'expressar preocupació sobre què implica trencar les fronteres de la disciplina, i de recordar-nos que, a efectes pràctics, les recompenses, tant per als estudiants com per als professors, estan inextricablement lligades al *status quo* institucional. Aquest reconeixement del terreny institucional té també implicacions per a la teoria: en general, durant els darrers deu anys, mentre que s'ha fet un gran progrés teòric, els interessats a desenvolupar-lo, de fet, han deixat gairebé deserta l'àrea de la pràctica de la crítica literària, i l'han cedida al *Stablishment*. A més a més, la teoria no ha ofert gaire espai al no-especialista, i ha permès al *Stablishment* de desacreditar en gran part la feina teòrica. En conseqüència, mentre que és de la més gran importància enfrontar-se amb la teoria, investigar-ne les premisses i possibilitats metodològiques, desenvolupar maneres d'introduir-la i fer-la assequible als estudiants, etc., ⁶⁵ un projecte o tasca

63. Paul DE MAN, *The Resistance to Theory*, «Yale French Studies», núm. 63 (1982), ps. 3-20, la cita a les ps. 11-12.

64. DAVIES, *art. cit.*, p. 38.

65. *Vid.* CULLER, *op. cit.*, capítols I i XI per a algunes idees sobre aquesta àrea. En resum, Culler defensa que la teoria s'ha d'introduir mirant la literatura en relació amb altres tipus d'escrius i de comunicació, el lligam dels quals sigui un tema teòric, per exemple l'estructura narrativa. Això, argüeix, ens pot ajudar a veure l'extensió d'estructures que normalment no tenim per literàries. Proposa que explorem la relació entre els terrenys literari i no literari examinant els temes pont com gènere, narrativa, mites, actes de parla, ideologia, a través de discursos com la filosofia i la psicoanàlisi, a més de la literatura.

Encara que les seves suggerències són benvingudes, i també, especialment, el seu ferm rebuig de la idea que la finalitat de la teoria és ajudar a produir noves interpretacions, es plantegen certes preguntes. En primer lloc, Culler tendeix a donar prioritat a les formes, als components, als recursos, a les relacions literàries, en contra de, diguem, la producció o el consum dels textos en contextos socials/històrics, i llurs lligams amb el camp més ampli dels estudis de la cultura. D'aquí el seu formalisme. En segon lloc, potser va massa lluny en la condemna de la interpretació, i d'aquesta manera sobrevalora la importància dels temes teòrics, especialment quan la interpretació constitueix encara la base de l'activitat dels estudiants. Cal reconèixer això, i, al mateix temps, naturalment, intentar portar els estudiants a una posició on siguin capaços d'interpretar d'acord amb modes de lectura autoconscients i informats teòricament. En tercer lloc, Culler no dona prou importància, sembla, al pes

parallels és proporcionar alternatives pràctiques a les pressuposicions i mètodes de la crítica interpretativa convencional. Malgrat el pessimisme de Davies, hi ha un nombre de possibilitats en aquesta direcció, que han estat suggerides per Peter Widdowson, i que val la pena de resumir aquí:⁶⁶

1. Cal fer més feina en el sentit de situar els textos en llurs contextos històrics i ideològics, i de relacionar-los amb altres tipus d'expressió cultural del mateix moment històric. És important de llegir textos de tipus molt diferents relacionats els uns amb els altres, per tal que els criteris d'avaluació entre, per exemple, ficció «popular» i ficció «de qualitat» puguin ser entesos i qüestionats.

2. Cal investigar a fons la història de l'evolució de la disciplina, i relacionar-la amb certs tipus de crítica literària, amb els plans d'estudi (a escoles i universitats), amb la seva compatibilitat amb teories educatives més àmplies, amb el lloc i el paper que li és concedit pel govern, pels mitjans de comunicació, etc.; cal exposar tot això si es vol entendre la significació ideològica de categories com «literatura», «crítica», «disciplina», «pla d'estudis», i si es volen veure les pròpies categories com a construccions.

3. S'hauria d'encoratjar els estudiants a «llegir Crítica» —per exemple, seleccions de diferents mètodes crítics— per tal d'ajudar a desnaturalitzar la «Crítica», i de fer que els estudiants mirin els filtres pels quals perceben la «literatura» i no a través d'ells.

4. S'ha de donar més èmfasi a diferents tipus de productes literaris, especialment als gèneres «sub-literaris», abandonats per la crítica convencional. Això ajudaria a establir el sistema de relacions entre els textos, i a oferir maneres d'identificar «diferències» entre tipus d'obres (més que no pas similituds, com fan els estudis tradicionals).

5. Es podrien emprendre projectes que analitzessin com són «produïts» els «grans» autors del passat en el nostre temps. Una lectura, per no esmentar un estudi de les condicions originàries del text, seria necessària, però també una

---

de les limitacions de la disciplina i de la institució; ni sembla adonar-se que trencar les fronteres de la disciplina explorant diferents tipus d'escrits, i desafiar i descentrar l'ortodòxia i els seus textos literaris té implicacions polítiques. Si no, ¿per què desprivilegiar la literatura com a disciplina especialitzada, si no és, en cert sentit, un repte a l'ortodòxia amb implicacions radicals? Per últim, tendeix a considerar els cursos de teoria possibles només en els cursos de doctorat, és a dir, després que les estratègies de lectura convencionals hagin estat reforçades durant la carrera. Realment, hi ha dificultats per a introduir cursos d'aquest tipus durant la carrera, però reservar la teoria per als estudiants investigadors com *clientèle d'élite*, no només milita contra els desenvolupaments d'estratègies d'ensenyament positives en l'àrea pertinent a les necessitats dels estudiants durant la carrera, sinó que incrementa el *status* marginal de la teoria.

Quant a les possibilitats de la teoria durant la carrera, mentre que en alguns politècnics trobem cursos d'aquest tipus, són absents de la universitat, en gran part. Els trobaríem, potser, com a opció a l'últim curs. Però això realment com a propina, perquè, en permetre-ho, el sistema demostra el seu liberalisme, però, per la seva pròpia posició, la teoria queda marginada, i molt més efectivament pel fet de ser-hi. A primer o segon any, la idea de fer cursos de col·laboració per a tots els estudiants de literatura sembla molt desitjable. Però, problemes d'organització a part, aquests intents trenquen inevitablement els límits de la disciplina, i el sistema normalment no està disposat a permetre que això passi. També, àdhuc en el cas dels cursos basats en «mètodes» d'estudiar la literatura, la teoria pot tenir efectes imprevistos, i fins i tot poc desitjables en els codis/formes/ensenyament/*status* dels textos canònics, etc. Resumint, pot incomodar les maneres tradicionals de llegir: el discurs institucional. Però és molt probable que la teoria simplement fos marginada, totalment separada dels altres cursos, amb els estudiants encara atrinxerats en el discurs dominant, perquè és precisament aquí on es troba el premi, en termes de resultats d'exàmens, perspectives de feina, etc.

66. WIDDOWSON, *art. cit.*, ps. 147-150.

exploració de la història crítica de l'obra (tipus d'edicions publicades, audiències a les quals són adreçades); llur presència o absència en el pla d'estudis; llurs «activacions» en diferents mitjans (ràdio, televisió, pel·lícules), i els «efectes» resultants d'aquests processos atribuïts al text «històric».

Conclusions

En aquest article he intentat demostrar que la teoria recent ha posat en dubte les categories pràctiques ortodoxes fins a un grau que ja no podem ignorar. Tot i així, dintre de la institució, la teoria ha fet bastant menys impacte que el que els seus defensors i àdhuc els seus detractors suposen. En efecte, s'ha deixat marginar, especialment pel seu alt grau d'abstracció, i per la inaccessibilitat resultant, en relació amb els marcs on té lloc la majoria de l'activitat crítica. D'aquí els projectes de crítica suggerits per Widdowson, que ajuden a consolidar el terreny guanyat per la teoria en els darrers anys, i proporcionen una sèrie de possibilitats alternatives a l'ortodòxia crítica. I, mentre que han començat a aparèixer obres en aquesta direcció, sobretot en l'ensenyament de l'anglès,⁶⁷ és com si el moviment tot just ara comencés a funcionar. Quant a la teoria, cal fer encara grans esforços per superar els problemes de comunicabilitat, que, en el context institucional, estan aguditzats per la persuasiva presència del llenguatge fàcil, «natural», de «sentit comú» de l'ortodòxia, assequible a tothom. Tot això suggereix que la primera empresa important de la teoria ha de ser aquest discurs institucional dominant, les seves pressuposicions i premisses, que cal qüestionar per tal de revelar el *status* provisional i la validesa «construïda».⁶⁸ Per tant, sí, podem dir que alguns textos són millors que altres, més importants que altres, però els criteris d'avaluació s'han de fer explícits, i s'han de donar les raons d'aquesta avaluació. Potser no volem abandonar els «grans» textos, però hem de ser conscients de per què «hi són» i de per què els retenim.⁶⁹

Resumint, davant els controls institucionals, vull argüir que, encara que les possibilitats no són gaire atractives, hem de tenir igualment en compte la teoria. L'hem d'incorporar a les nostres pràctiques sempre i quan ens faci (a nosaltres i als nostres estudiants) conscients de les nostres pressuposicions i valors, i ens recordi (sobretot a nosaltres, professors) que no podem acollir-nos a cap privilegi especial per a les nostres lectures particulars. Hem de ser conscients que les lectures/interpretacions estan situades en un terreny competitiu d'accés i poder desiguals; també hem de ser conscients que les realitats polítiques de la feina acadèmica, dels nostres privilegis institucionals, de fins a quin punt categories com «coneixement per ell mateix», «la recerca desinteressada de la veritat», tenen una càrrega ideològica i col·lisionen políticament amb el *status quo*. Per tant, al damunt d'un aparell que, malgrat la seva suposada liberalitat, és altament elitista, opressiu, i es dedica a reproduir els valors tradicionals, tenim l'obligació de qüestionar, interrogar, re-qüestionar les nostres pressuposicions. Ens hem de tornar a preguntar i

67. Vid., per exemple, Francis MULHERN, *The Moment of Scrutiny* (Londres 1979); *Re-Reading English*; i el «Literature Teaching politics» citat.

68. Vid., Catherine BELSEY, *A Space in the Syllabus*, «Literature Teaching Politics», ps. 58-65, pels seus intents de fer els seus alumnes conscients de llurs propis hàbits de lectura, a través d'una anàlisi empírica poc textual.

69. WIDDOWSON, *art. cit.*, p. 146.

re-preguntar per què continuem remenant les nostres interpretacions, per a qui són, què volen assolir, i qüestionar si la nostra pràctica, de fet, contribueix a desenvolupar els nobles propòsits de consciència creativa/crítica en els nostres estudiants, o si simplement ajuda a reforçar el *status quo*.

BARRY JORDAN
traducció d'Hortènsia Curell